

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Çağdaş Drama Dizisi

Joshua Sobol GETTO

Türkçesi

AHMET NEÇDET

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://trantey.org>

GETTO

Joshua Sobol

Joshua Sobol

GETTO

ÇAĞDAŞ DRAMA DİZİSİ

Bu kitap, İstanbul'da Can Yayınları'nda dizildi.
Özal Basımevinde basıldı. (1994)
Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>
Dizgi: Serap Kılıç

Joshua Sobol

GETTO

OYUN

Türkçesi
AHMET NECDET

CAN YAYINLARI LTD. ŞTİ.

Hayriye Caddesi No. 2, 80060 Galatasaray, İstanbul
Telefon: 252 36 75 - 252 39 88 - 252 39 89 - Fax: 252 72 33

Ücretsiz PDF-Kitap Arşivi: <https://trapez.org>

Özgün adı
Ghetto

ISBN 975-510-534-4

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi: <https://kitapyurdu.org>
© Bu çevirinin yayın hakları Can Yayınları'na aittir. (1993)

KENDİ KENDİMLE BİR SÖYLEŞİ

Joshua Sobol

Herkes sorup duruyor bana: "Bu oyunu neden yazdınız?" Onlara akla gelebilecek hemen her yanıtı veriyorum. Şimdi, seninle baş başayız ve ben soruyorum sana: Gerçekten bu oyunu neden yazdın?

Şöyle, Wilna Gettosu'nda bir tiyatro olduğunu bulup ortaya çıkardığın an, 'artık başka bir özgün seçim' kalmamıştı bana, bu oyunu yazmak zorundaydım.

Ne demek 'başka bir seçenek' kalmamıştı? Ben onu sadece bir rastlantı olarak keşfettim; şimdi de kendi oyunun için beni mi sorumlu tutmak istiyorsun?

Rastlantı olabilir, ne var ki ben buna da bütünüyle inanmıyorum. Sen Getto'daki bu tiyatro üzerine yazılanları okuduktan sonra, bu düşünce bir hayalet gibi izledi beni. Durmadan karşıma çıktı, küllerinin altından görünerek ölümün büyüündeki gerçekliğin görüntüsüne dönüştü; öbür tasarılarımın tümünü geriye itti ve bütün varlığımı ele geçirdi. Senin gibi davranıp onun kışkırtıcı çağrısını duymazlıktan gelmeye çalıştıkça, hayalet kulağıma bir korkak olduğumu, bir tiyatro oyunu yazma konusundaki bu meydan okuyuşa yanıt vermekten ve savaşı kabul etmekten korktuğumu fısıldıyordu. Sözün özü: Hayalet benliğimi aldı ve kendi korkumdan artık korkmayacaksam kendisinin yeni benliğim olabileceğini gösterdi bana.

Habire korkundan söz ediyorsun; şunu söylemeliyim ki Bay Sobol, seni uzun zamandır tanıdığımı sanıyorum, ancak burada ileri sürdüğün gibi korku duygularıyla dolu olduğun hiç aklıma gelmemişti.

Sevgili çok bilmişim benim, gerçekten böyle düşünüyor-
san, hakkımda öğreneceğin çok şey var demektir. Doğrusu,
ben bu korkuları içimde taşıyorum, felce uğratabilirler beni.
Yalnız kendi tiyatro oyunlarımda, onların yıkıcı gücüyle bir
çeşit *modus vivendi* (geçici anlaşma) yapmak için, ilişkiyi yü-
zeysel tutmaya cesaret edebiliyorum. Onları, başka insanlar
için sahneye yansıtma çabası veriyorum, böylelikle, tiyatro sa-
lonunun karanlığındaki yerime sığınıp onları güvenli bir uzak-
lıktan seyredebiliyorum.

*Yine mi beni yanıltmaya çalışıyorsun? Neyi kastediyorsun
'güvenli' derken? Karanlıktan ne kadar korktuğunu biliyorum,
her yanın seyirci denen bu bin gözlü canavarla çevriliyken. Yü-
reğin yerinden fırlayacakmış gibi atar, soğuk terler dökersin...*

Kıstırdın beni, ne söyleyebilirim ki? İlk gösterinin başla-
masına az kala gerçekten dehşete kapılıyorum. Korkunç bir
an: Seyirci benim korkumda kendi korkusunu yeniden bula-
cak mı? Öteki insanlar bu korku duygusunu kabul edecekler
mi, red mi edecekler yoksa? Bütün bu güçlükleri niçin göze
alıyorum. Neden katlanıyorum buna?

*Tamam, şimdi de masum genç kız rolüne soyunma. Al-
mak ve vermek gibi basit bir ekonomik takas var. Bilirsin bu-
nu.*

Ayrıntı verebilir misin biraz?

Tek şartla: Bana bir daha, "Çok bilmiş," deme.

Söz veriyorum.

*Şöyle, Bay Sobol, korkularını gizli tuttuğun sürece onlar,
seni bütün insanlardan uzaklaştırır ve soyutlar. Öteki insanlar,
söz gelimi seyirciler, bu korkuları kabul ederlerse, sen de onla-
rın aracılığıyla yeniden taşınmış olursun, çünkü o insanlar se-
nin duygularını bu yolla kendilerinin bir parçası olarak ortaya
koyarlar.*

Harikâsın!

*Yağcılığa gerek yok, şimdi senin oyunun GETTO'ya döne-
lim. Kendi açımdan, bu özel temayla ilişkili korkunun nasıl bir
şey olduğunu tanımlayabilir misin?*

Deneyeyim. Ben bir oyun yazarıyım, bu benim güvence-
si olmayan mesleğim. Yaşım kırk beş, benim için pek de hu-
zurlu olmayan bir yaş dönemi. Tanrıtanımaz bir Yahudiyim,
bu da her zaman kimlik sayılabilir. İsrail’de doğdum ve ora-
da yaşıyorum. Korkunç güçlüklerle dolu tehlikeli bir ülke; öy-
le bir ülke ki, yaşamını sürdürebilmek için yalnız umarsızca
savaşmıyor, aynı zamanda kendi ruhunu ararken de zora dü-
şüyor. Ulus, iki kampa bölünmüş. Bir yanda ulusal bencilliği
her şeyin üstünde tutanlar var; öte yanda benim de içinde
yer aldığım bir azınlık var ki bunlar açık bir kaba kuvvet poli-
tikası güdüldüğünde yalnız yıkıma uğramakla kalmayıp tam
tersine en amansız düşmanlarımızın korkunç bir karikatürü
olacağımızdan ve böylelikle varlığımızı ve ruhumuzu yitirece-
ğimizden kaygı duymaktadırlar. Korkularım bunlar işte.

*Hepsi iyi ve güzel de, neden böyle üstü kapalı konuşuyor-
sun? Neden çekiniyorsun? Neden cesur ve açık konuşmuyor-
sun? Kimin ‘korkunç karikatürü?’ Sen, bir yazar olarak, söz-
cüklerden korkuyor musun?*

Sevgili dostum, cesur ve açık sözler, gerçeği her zaman
yansıtmazlar. Bunlar, senin aklında tuttuğun tarihsel benze-
şimlerse, hatırlatmama izin ver, böyle sözler çoğu zaman ola-
yın kabaca basite indirgenmesine ve demagojiye yol açar.

*Öyleyse sana Martin Buber’in daha 1939 yılının kasım
ayında yazmış olduklarını hatırlatmalıyım. Martin Buber, dü-
şüncelerini ve kaygılarını açık ve kesin sözcüklerle dile getir-
mekten korkmamıştı. Umarım ki, onu da kabaca basite indir-
gemek ve demagoji yapmakla suçlamazsın.*

Önce bana, onun ne yazdığını söyle.

*Söyleyeyim, o zaman Siyonistlere — yanlış anlama olma-
sın diye belirteyim, aşırı sağcı muhalifleri kastediyorum — sal-
dırmıştı; bunların o tarihte öne sürdüklerinden alıntı yapıyo-
rum: ‘Günümüzde Almanya’da hüküm süren aşırı ve mutlak
ulusal bencillik, bir ulusun öncelikle bunalım dönemlerinde
başvurabileceği en doğru ve en anlaşılır politikadır. Bu bencil-
lik, biz Yahudilere yöneldiği takdirde kötüdür, çünkü bizim*

ana ölçütümüz, kendi ulusal bencilliğimiz olmalıdır.’ Buber der ki: ‘Asimilasyonun bütün dehşet verici sonuçları arasında, Yahudi ideolojisinin böylesine aşağılandığı başka bir dünya görüşü yoktur, söz konusu dünya görüşünde bu husus, siyonizmin mantıksal bir sonucu olarak ileri sürülmüştür.’ Alıntı bu kadar. Ne diyorsun buna?

Bu sözler benim dünyaya geldiğim yıl söylenmiş. Onlarda benim şimdiki korkularım dile getiriliyor. İlgi çekici değil mi?

Öyle mi? Öyleyse devamını dinle. Buber diyor ki: ‘Binlerce yıldan beri, hem insanlar hem de uluslar arasında adalet ilkesinin hüküm sürmesi gerektiğini ileri sürdük... Bugün aramızda bazı kişiler, bu savın, zayıf olduğumuz için ortaya konduğunu ileri sürüyorlar; ancak biz şimdi güçlenmeli ve dünyada varlığımızı sürdürebilmek için şeytanca işler yapmalıyız.’ Buber der ki: ‘Eğer bu ideolojiyi kabul edersek, kendi ölüm fermanımızı kendi elimizle imzalamış oluruz. İsrail, yanlış eylemlerle kurtarılamaz. Bunun farkına varmayan kişi, İsrail’de tıpkı Hitler gibi davranmış olacaktır, çünkü o, Hitler’in tanrısına İbrani- ce bir ad verdikten sonra ona tapınmak isteyecektir. Bu düzme- ce Tanrıyı yıkana kadar, o kişiyle savaşmak zorundayız.’

Bravo Martin Buber! Bunlar dehşet verici sözler... Onun kaygıları, gerçekten benim de kaygılarıım.

Gerçekten öyle mi? Öyleyse bir soru sorayım sana: Onun söziünü ettiği savaşı sen nasıl yürüteceksin? Wilna’daki Getto üzerine yazdığın oyunla mı? Hem Getto öyküsünün, İsrail’in bugünkü durumuyla ne ilgisi var? Toplumcu bir bundist’in kavgası ve Getto şefiyle İsrail’in bugünkü küçük düşürücü durumu arasında nasıl bir bağlantı olabilir? Yaptığın iş, düpedüz bir konuyu istismar etmek değil mi?

Biz İsrailliler için, benim sevgili, eski egom, Getto halkının ancak yüzde birini oluşturan silâhlı direnişin kahramanlarıyla özdeşleşmek çok kolaydır, çünkü biz de hayatta kalmak için savaş vermekteyiz. Öte yandan, kendimizi Getto Yahudilerinin olağanüstü manevi savaşlarıyla özdeşleştirmeye, o

savaşımı benimsemeye, hiç başlamamış olmaktan korkuyorum; onlar, Nazilerin kendilerine uyguladıkları en acımasız ve insanlıkdışı şartlar altında, kültürel benliklerini ve manevi değerlerini korumak için yürüttükleri bu savaşla, kendi ah-lâksal niteliklerini de korumaya çalışıyorlardı. Gaz odaları ve milyonlarca insanın kitle halinde yok edilmesini biliyoruz, ama Nazilerin ruhlarımızı nasıl yaraladıkları sorusunun ardına düştük mü hiç? Ruhlarımıza ne yaptıklarını ve vicdanlarımıza ne korkunç, zararlar verdiklerini kendi kendimize sorduk mu? Kendimizi, vicdanı felce uğrayan, korkunç bir duruma düşen ve 'hayata karşı hayat' diye pazarlığa zorlanınca bağrına taş basarak isteneni yerine getiren Wilna Gettosu'nun Yahudi Şefi Gens'in yerine koyduk mu? Bu durum, hâlâ korku ve dehşet uyandırıyor bizde. Nazilerin ruhlarımıza ve vicdanlarımıza neler yaptıklarını kavrayabilmek için bu dehşeti, bu korkuyu kabul etmeli, benimsemeliyiz, insanlara bulaştırmak istedikleri bu belâyla gerçekten savaşmak istiyorsak. Milyonlarca insanın ölümü uzun süre saklı kalamaz, ne var ki ruha uygulanan zorbalığın etkisi yıllar, on yıllar sürer. Belki de biz, bu etkileri tanıyabilecek olgunluğa henüz eriştik.

Son bir soru sormama daha izin ver: İsraili bir oyun yazarı olarak, oyunun Alman seyirciler önünde sahnelenmesinden neler hissediyorsun?

Teşekkürler, mükemmel bir soru bu. Daha önce birçok İsraili gazeteci de bu soruyu sordu bana. Oyunumun Alman seyirciler önünde sahnelenmesiyle en derin korkularımın sınıdığını söylemem gerekiyor. Oyunumda yer alan Yahudileri, kendimden daha üstün insanlar olarak canlandırmadığının farkındaydım. Sru'lik'in yerinde olsaydım, cehennemi andıran şartlar altında bir tiyatro kurma dürtüsüne karşı koyabilir miydim? Kruk'un yerinde olsaydım, mezarlıkta kurulan bu tiyatroyu lânetlemekten kendimi alıkoyabilir miydim? Ama, Tanrı esirgesin, Gens'in yerinde olsaydım, 'hayata karşı hayat' üzerine pazarlıktan uzak durabilir miydim? İnançlı

biri olsaydım, Weisskopf dahil, bu insanlara adaletli davranabilmek için Tanrıya dualar ederdim.

Ama Alman seyirciler, Bay Sobol...

Tamam, sorunun özüne geliyorum. Ben orada, karanlık-taki bu Alman seyircilerinin arasında oturacak ve bütün gücümle şunu anlamaya, algılamaya çalışacağım: Acaba Alman seyircisi, varoluşumuzun özünü oluşturan, insanın bedensel ve ruhsal bakımdan hayatta kalmasıyla ilgili olan sorunlarla derinde ilgilenmeye hazır mıdır? Aynı seyirci, bu sorunların iç içe geçmiş ve her bakımdan birbiriyle ilmiklenmiş görüntülerini yansıtan cehenneme girmeye hazır mıdır? Getto'da yaşayan Yahudilerin yazgısında olduğu gibi ve ne acıdır ki belli bir ölçüde bizlerin bugüne kadar İsrail'de yaşadığı yazgıda görüldüğü gibi, sürekli olarak saldırılara maruz kalırken, aşağılanırken, horlanırken ve habire tehdit edilirken insan onurunu ve ahlâk değerlerini koruyabilmek için sürekli savaşım vermesinin ne demek olduğunu anlamaya hazır mıdır? Alman seyircisinin benim korkularımı paylaşıp paylaşmadığını hissetmeye ve algılamaya çalışacağım. Benim korkularım, onların da korkuları olabilecek mi, seyirciler benim korkularım-la özdeşleşecek ve bütünleşecekler mi? Korkum, ortak korkumuz olabilir mi? Ben, psikoterapik oyunlarla kolayca tedavi edilen, yok edilebilen suçluluk duygusuna inanmıyorum. Bir hesaplaşma olacağına da inanmıyorum, çünkü ulusların katledilmesi, ruhlara zarar verilmesi ve öldürmeleri için hesaplaşma söz konusu olamaz. Ne var ki, korkulması gereken şey karşısında duyulacak korkuya inanıyorum. Soykırımdan sonra yaşamını sürdüren kuşağımızda korkulacak bir şey var: Salgın hastalığın yeniden ortaya çıkması, bunun ilk belirtisi de, söz konusu salgının eskiden de var olduğu gerçeğinin yadsınmasıdır.

Bu yüzden, Almanlarla Yahudiler arasında günümüze ve geleceğe ilişkin ortak sorumlulukları üzerine bir diyalog başlatmaları, ivedi ve kaçınılmaz görünmektedir. Bizler, Getto'daki insanların insanlıklarını korumak uğruna verdikleri

benzersiz manevi savaşını bilincimizde canlı tutarsak ve benimsersek, kendi geleceğimizi de kurtarabiliriz.

KİŞİLER

SRULIK (ANLATICI'yi <i>da oynar</i>)	Kuklacı, şarkıcı, 30 yaşlarında.
KITTEL (Dr. PAUL'ü <i>de oynar</i>)	SS subayı, saksafoncu, 26 yaşında.
GENS	Getto Şefi.
WEISSKOPF	Dikimevi Müdürü, 40 yaşlarında.
CHAJA	Şarkıcı kadın, 20 yaşlarında.
KRUK	Kitaplık Müdürü, 40 yaşlarında.

OYUNCU TOPLULUĞU

CHASSID	El falcısı, 30 yaşlarında.
Dr. WEINER	Genç bir doktor.
Dr. GOTTLIEB	Yaşlı bir doktor.
YARGIÇ	40 yaşlarında.
HAHAM	50 yaşlarında.
LEIBELE	Genç bir gangster.
JANKEL	Genç bir gangster.
GEIWISCH	Genç bir gangster.
ELIA	Genç bir gangster.
DESSLER	Getto Polis Şefi. 35 yaşlarında.
KADIN	30 yaşlarında.
MUSCHKAT	Yahudi Polis Örgütü Görevlisi.
Üç Yahudi FAHİŞE, Yahudi POLİS MEMURLARI, GES- TAPO MEMURLARI, Küçük bir CAZ TOPLULUĞU	

Oyun, 1941-1943 yıllarında, Wilna Gettosu'nda geçer.

1. SAHNE

(Tel Aviv'de bir apartman dairesi. 1984. Çok düzenli, temiz, kentsoylu. Bir koltukta, tek kollu yaşlı bir adam oturur. Sırtında bir bornoz. Görünmeyen bir röportajcıyla konuşur gibi salondakilere doğru konuşur. ANLATICI'dır, daha sonra da iki kollu olan SRULIK rolünü oynar.)

ANLATICI: Son temsil mi? Hayır, hatırlayamıyorum... son temsil hakkında birşeyler öğrenmek mi istiyorsunuz? Bir dakika. Kittel'in Gens'i öldürmesinden bir önceki akşamdı. Gens, Getto'nun şefiydi. Evet, evet. Tastamam. Getto'nun tasfiye edilmesinden on gün önce. Son temsil o zamandı. Her yer doluydu. Bu kesin. Ağzına kadar dolmuştu salon. Her oyunda olduğu gibi. Evet. Seyirci, Getto'nun son günlerine kadar gelmekte kusur etmedi. Ertesi sabah trenlere bindirilip nakledecek insanlar, temsil akşamı en iyi giysilerini giyip tiyatromuza geldiler. Evet, evet. Şimdi tekrar hatırladım. Son temsil. Ertesi sabah, Gestapo gelip Gens'i aldığı vakit, ben onun Yahudi Danışma Kurulu binasındaki bürosunda oturuyordum. Efendim? Bir oyun okuyordum. Bu, sanat yönetmeni olarak görevimdi. Getto'daki yaşantıyla ilgili bir oyun için yarışma düzenlemiştik. Ha? Tabii, tabii. Pek çok oyun almıştık. Herkes kaleme sarılmıştı: Katrielka Broide, Leibele Rosenthal, Hirshke Glick, Israel Diamantman. Hepsi bizim için yazmıştı. Harika oyunlar. Efendim? Hayır, artık hiçbirisi yok, hepsi elyazısıydı. Hiçbiri yok artık... yalnız burada. *(Kafasını işaret eder.)* Ayrı ayrı sahneleri

hâlâ hatırlayabiliyorum. Çeşitli oyunlardan sahneler. Tiyatromuz, birincilik ödülünü alan oyunu sahneleyecekti, ama buna vakit kalmadı. Çünkü on gün sonra Getto tasfiye edildi. Bir dakika... Kitaplığımda Hicivli Kabarenin birkaç şarkısı var... Küçük sahnemizin adıydı bu: 'Fıçıda Av.' Anladınız mı? Bir sözcük oyunu. Diyojen, diyagdeneş. Böylece, 'Fıçıdaki Diyojen', 'Fıçıda Av' olmuştu. Diyojen adaleti arıyordu, ya bizde? Adalet var mıydı bizde? Yalnızca av vardı, fıçıda insan avı. Kitaplığa bir bakayım, orada birkaç parça metin kalmıştır belki.

(Güçlükle ayaĝa kalktıĝı görülür. Ansızın  ne doĝru sıçrar, duvarın içine dalar. Odanın bütün duvarları yıkılır. Ayakta hiçbir Şey kalmaz. Sahne bomboŐtur. Sadece karanlıkta elbiselerden oluşan büyük bir yıĝın görülür. Sahnenin bir köşesinde, daha sonra kitaplık duvarı olarak kullanılacak bir pano bulunur. Arka planda bir duvarın, üzerinde gri renkli bir bez asılıdır. Onun altındaysa Kutsal Sandık durur: tiyatro oyuncularının araç ge-re  sandıĝı. Sandıĝın y ksekliĝi i   metredir.  zerine ancak bir merdivenle çıkılabilir. Sahnenin arkasında büyük bir demir kapı vardır.)

2. SAHNE

(Anahtar tıkırtıları, zincir şakırtıları, sürgü gıcırtiları duyulur. Kapı büyük bir gıcırtila sonuna kadar açılır. Bir kamyon geri geri içeri girer, fren yapar, motor stop eder. Dışardan fırtına ve rüzgârın sesi gelir. Kapıda bir adamın gölgesi belirir. Alman subayı üniforması giymiştir. Uzun bir subay paltosu, bir tabanca ve oldukça uzun, dar ve siyah bir bavul taşımaktadır. Cep fenerini yakar.)

KITTEL: Her şey karmakarışık!

(KITTEL'in ardından WEISSKOPF içeri girer. Üstü başı perişan, kir ve pislik içindedir. KITTEL cep fenerinin ışığını elektrik sigortası kutusuna tutar.)

(Bağırır) Işık!

(WEISSKOPF söyleneni yapar. Sahneyi hafifçe aydınlatan ışıklar yanar.)

Daha çok ışık!

(WEISSKOPF söyleneni yapar. Paçavralar içinde öteki kadın ve erkekler ortaya çıkar.)

SRULIK: Ben de oradaydım. Giysileri biz yüklemiştik.

(SRULIK topluluğa yönelir.)

KITTEL: Ayırın! Kurular ile yaşları. Erkek elbiseleri ayrı, kadınlarınki ayrı, çocuklarınki ayrı. Hepsini ayırın! Haydi! İş başına!

*(İnsanlar iki kümeye ayrılır. Bir kısmı çamaşırları ayıklarken, ötekiler elbise yığınının katmak üzere kamyon-
dan habire yeni parçalar getirirler. Sahnede bu insanların telâşla oraya buraya koştuğu görülür. KITTEL sahnenin ortasındadır, bu koşuşturmayı ilgisiz bir tavırla izlemektedir. Bir köşeden –belki sahne girişinden– CHAJA gelir. Yırtık pırtık bir battaniyeye sarınmıştır. Saçları karmakarışıktır. Yalınayaktır. Ayakları kirden, pislikten batmış durumdadır. Soğuktan titremektedir.*

Almana belirli bir uzaklıkta durur. Çamaşırları ayıranları izler. KITTEL onu fark eder, cep fenerinin ışığını ona tutar.)

CHAJA: Bir çift ayakkabı almaya izin var mı?

KITTEL: Gel buraya.

(CHAJA ona doğru yürür, belli bir uzaklıkta durur.)
Ne istiyorsun?

CHAJA: Bir çift ayakkabı.

KITTEL: Bu ayakkabıların nereden geldiğini bilseydin, som altından da olsa el sürmezdin onlara. *(Kısa bir ara)*

Buyur, istiyorsan bir çift al.

(CHAJA bir an duraklar. Daha sonra elbise yığınının doğru gider, yere oturur, ayakkabıları dener. KITTEL cep fenerinin ışığıyla onu aydınlatır. Çalışan kişiler bu sahneyi izlemektedir. CHAJA kendine bir çift çizme bulur, onları giyer, ayağa kalkar, koşarak uzaklaşır. Çıkıştan az önce KITTEL ardından bağırır.)

KITTEL: Hey! Buraya gel!

(CHAJA onun yanına gider. KITTEL onun sarındığı battaniyeyi işaret eder.) Çıkar onu!

(Dediğini yapar. Battaniyenin altında sadece yırtık pırtık bir gömlek vardır.) Elbise de istiyor musun?

(CHAJA başını sallar. KITTEL elbise yığınının gösterir.)

Al oradan! *(CHAJA söyleneni yapar.)*

Giy onu! *(CHAJA söyleneni yapar.)*

Bir manto al! *(CHAJA söyleneni yapar.)*

Bir de şapka al kendine!

(CHAJA şapkaların bulunduğu yığınının doğru gider. Bir Fransız beresi alır, ama giymez.) Gel buraya. *(Ona doğru gidip durur.)* Daha yaklaş! *(Işığı yüzüne tutar.)*

Kaldır başını! Saçını düzelt! Giy şapkanı! Doğrusu, çok tatlısın. Sizler tatlı oldunuz mu, sizden iyisi yok demektir. Dön bakayım! *(Kızı inceler. Karnında bir şişkinlik keşfeder.)*

Hayda! Bu da ne? (*Tabancasının namlusuyla karnını işaret eder.*)

Gebe misin? Yahudilerin gebe kalması yasak, haberin yok mu bundan? Başına neler geleceğini biliyor musun? (*Kısa bir ara.*) Dilini mi yuttun! Gel buraya!

(*CHAJA onun yanına gider. KITTEL onun karnını yoklar.*)

Neyin varsa boşalt haydi. (*CHAJA karnından bir kese-kâğıdı çıkarır.*)

Ver bakayım! (*CHAJA söyleneni yapar. KITTEL kese-kâğıdını başaşağı çevirir. Fasulyeler dökülür, sahnenin her yanına dağılır. KITTEL kesekâğıdının üzerindeki etiketi okur.*)

KITTEL: ‘Bir kilo fasulye’. Karaborsadan mı yoksa? Kimden satın aldın? Adı ne!

(*CHAJA susar.*) O halde satın almadın? (*CHAJA başını sallar.*) Çaldın öyleyse. Dön arkanı! Yürü duvara doğru!

(*KITTEL tabancasının emniyetini açar. Çamaşırları elbise yığınının taşıyan SRULIK, ona doğru koşar. SRULIK bir zamanlar Meidim Kukla Tiyatrosunda kukla oynatmıştır. Elinde Djigan’a –en ünlü İsrail komiği– benzeyen bir kukla tutmaktadır. Kukla kendini kaybetmiş, bağırılmaktadır. SRULIK onu susturmaya çalışır.*)

KUKLA: Yeter! Dur! *Arrêtez! Stoi!* Aman Tanrım! Bir dakika, lütfen!

SRULIK: (*Kuklaya*) Hey budala! Küstahlığın canımdan edecek beni.

KUKLA: Sende utanma yok mu be adam! Senin sefil hayatından korkulacak zaman mı şimdi?

SRULIK: Sefil ya da değil, bir tek canım var benim.

KUKLA: Gerçek bir şövalye olsa kılıcını çeker, canını onunla korurdu.

SRULIK: Hangi şövalye? Hangi silâh? Bir Yahudiyim ben.

KUKLA: Şimdi de bununla övünüyor!

SRULIK: Övünen kim? Hayatta kalmak istiyorum. Başka bir şey değil.

KITTEL: Gel buraya! Kimsin sen?

KUKLA: Kesekâğıdını kıza o verdi.

KITTEL: Fasulyeleri sen mi verdin kıza?

SRULIK: Bir tek sözüne bile inanmayın onun. İflâh olmaz bir yalancıdır. Sadece kurtulmak istiyor benden.

KUKLA: Hayda! Bakın şuna, şu sefalet yığınınına! Kalkmış bize yalandan söz ediyor! (KITTEL'e emir verir gibi) Vur onu! Şu haşarattan kurtar bizi!

KITTEL: Yetti artık!

SRULIK: (KUKLA'ya) Yetti. Anladın mı?

KUKLA: Sana söyledi.

SRULIK: Hayır, sana. (KITTEL'e) Çaresiz kaldım. Hayatımı mahvediyor bu. Her yerde beni izliyor, her şeye burnunu sokuyor, durmadan başımı derde sokuyor. Yardım edin bana!

KUKLA: Ne dediyse doğru Bay Kittel, ama ters tarafından.

KITTEL: (KUKLA'ya) Kapa çeneni! Yoksa kafanı koparı- rım. (SRULIK'a) Sen mi verdin fasulyeleri o kadına?

SRULIK: Fasulyelerim olsaydı, armağan mı ederdim onları? Bu kadın karaborsada ticaret yapacak biri değil. Bir sanatçı, büyük bir sanatçı o.

KUKLA: Yo, yo, sıradan bir sanatçı.

SRULIK: Çok büyük bir sanatçı.

KUKLA: Yalnız sıradan bir sanatçı da olsa, yaşamaya hakkı yok mu onun? Srulik sırılsıklam âşık ona.

SRULIK: Bir şarkıcı bu kadın. Savaştan önce bir yıldızdı. Şimdi ise aylardır işsiz gezen biri. Acından ölecek ner- deyse. Düşündüm taşındım ve size başvuruyorum işte, bir sanatçı olarak şayet siz...

KUKLA: Haydi ordan yağcı! Kittel nefret eder yağcılardan!

KITTEL: (Çok memnun, güler) Ha, ha, ha! Doğru. (Birdenbire ciddileşir ve gürler.) Herkes buraya! (Hep- si çalışmayı bırakıp oraya gelir.)

Hey, sen, oradaki! Bir terazi getir. Bir dakikalık zaman veriyorum sizlere, kadının çalmış olduğu fasulyeler tek tek toplanacak. (*Hepsi kendini yere atar. Sahne-
de sürünerek fasulyeleri ararlar ve KITTEL'in teraziye
koyduğu kesekâğıdına doldururlar. KITTEL saatine ba-
kar.*) Durun! (*Teraziye bakar, bildirir*) 940 gram. Alt-
mış gram noksan. Evet, evet...

(*Bir şarkıdan kısa bir bölüm mırıldanır.*)

Cezalardan ceza beğen: Bunu mu istersin, (*Elindeki
tabancayı gösterir*) yoksa bunu mu? (*Yanındaki uzun
sandığı işaret eder.*)

CHAJA: (*Sandığı gösterir*) Bunu...

KITTEL: Evet, evet...

(*Kısaca güler, sandığın yanına diz çöker, ağır ağır açar
ve bohçaya sarılmış bir nesneyi dışarı çıkarır. Paketi
özenle açar. Bu bir saksafondur. Ucunu ağzına alarak
bir şarkı çalmaya başlar. 'Bir zamanlar Thule'de bir
kral vardı'. Birden durur*) Tanıyor musun bu parçayı?
(*CHAJA başını sallar.*) Öyleyse söyle bakalım! (*KIT-
TEL çalar. CHAJA ağzını açar, ama bir tek söz çık-
maz ağzından. KITTEL çalmayı keser.*)

KITTEL: Senin bir şarkıcı olduğunu ileri sürüyor bu Yahudi. Dediği yalansa, yarın sabah her ikiniz de Ponary Toplama Kampının yolunu tutarsınız. Söyle şarkını şimdi!

(*Kadın tekrar ağzını açar, yine tek ses çıkmaz ağzından.
Boğazını gösterir.*)

CHAJA: Kurudu...

KITTEL: Oh, neden daha önce söylemedin bunu?

(*Cebinden yassı bir şişe çıkarır, ona verir. CHAJA bir
yudum alır, şişeyi ona geri verir.*)

CHAJA: Teşekkürler. Şarkılarımızdan birisini söyleyeceğim.

KITTEL: *S'il vous plait, Madame!*

(*CHAJA 'Ponary Ninnisi'ni söyler.*)

CHAJA: (*Şarkı söyler.*)

Sus yavrum, susalım,
Mezarlar büyüyor orada.
Yeşil mavi parlayarak,
Onları düşmanlar dikti oraya.
Yollar Ponary'ye gidiyor,
Ama dönüş yok oradan,
Baban kayıplara karıştı gitti
Onunla birlikte mutluluk da.
Sus, yavrum, bir tanem, ağlama,
Ağlamak neye yarar,
Mutsuzluğumuzu istiyor düşman,
Kimse anlayamaz bunu.
Kıyısı varsa denizlerin,
Zindanların da sınırı var,
Yalnız bizim acılarımıza
Düşmez umut ışığı.
Sus yavrum, sus, yüreklerde,
Fıskırıyor pınarlar.
Hep böyle sessiz durmalıyız,
Kapılar yıkılana kadar.
Sevinme yavrum, gülüşün
Ele verebilir bizi.
Baharı az yaşamalı düşman
Hazan yaprakları gibi.
Bırak sakın aksın pınar,
Böyle sessiz dur, umutlan.
Özgürlükle gelir baban,
Uyu, yavrucuğum, uyu.
Wilia'nın özgürlüğe kavuşması
Ve yeşermesi gibi ağaçların
Yüzünü aydınlatıyor işte
Özgürlüğün ışığı.

KITTEL: İyi söyledin, Yahudi. Pek duygulandım, lânet olsun! (*Gözündeki yaşı siler.*) Ama 10 gram fasulyeden

daha değerli değildi bu şarkı. Mesleğini uygulayamayacaksan, 50 gram fasulyeyi nasıl geriye ödeyeceksin? Hepiniz sanatçısınız, öyle değil mi?

KUKLA: Evet, evet! Hepsi sanatçı!

KITTEL: Evet, evet. Sanatınızın 50 gram fasulye değerinde olduğunu kanıtlamanız için fırsat tanıyacağım sizlere. Ama dikkat edin. Aptal yerine konmak istemem. *(Döner ve gider. CHAJA, SRULIK ve KUKLA dışındadır herkes çıkar.)*

CHAJA: (SRULIK'e) Sana nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum.

KUKLA: Pekâlâ biliyorsun bunu.

SRULIK: Teşekkür etmene gerek yok.

KUKLA: Uyyy! Tam bir düzenbaz!

SRULIK: Senin hâlâ yaşıyor olman, benim için en güzel ödül.

CHAJA: Ama sen de gürültüye gidebilirdin bu arada.

SRULIK: Benim hayatımın ne değeri var ki?

KUKLA: Yani, sensiz...

SRULIK: Kimim ve neyim ben? Meidim Tiyatrosunda bir kukla oynatıcısı. Sefil bir oyuncu.

CHAJA: Cesursun.

KUKLA: En son olacağı şeydir bu. O ve cesaret! Beni nasıl önlemeye kalktı, görmedin mi? Chajacığım! Seni ben kurtardım.

CHAJA: Pek şekersin.

(CHAJA, KUKLA'nın başını okşar.)

KUKLA: Vay be... Güzel şey! Hm, güzeeeeel. Uzun zamandan beri kimse okşamamıştı beni!.. Ben de okşayabilir miyim seni?

SRULIK: Yeter artık! Utanmıyor musun?

KUKLA: Yeter artık! Kıskancın tekidir o! Şimdi otur bakalım oraya!

SRULIK: Nereye?

KUKLA: Oraya! Rahatsız etme bizi! *(CHAJA'ya)* Beni sevi-

yorsun, değil mi?

CHAJA: Sevmemek elde değil, yaramaz!

KUKLA: Ben de seni seviyorum! Gördüğüm andan beri.
Bahse girerim ki, açsın, bense gevezelik edip duruyorum. (SRULIK'e) Ona yiyecek birşeyler ver haydi!

SRULIK: Yiyecek birşeyler yok ki bende.

KUKLA: Yalancı! Peki cebinde ne var?

SRULIK: Cebimde mi? Hiçbir şey! İşte, kendin bak! (*Cebini tersine çevirir. Cebi boştur.*)

KUKLA: Öbür cebinde ne var, düzenbaz adam?

SRULIK: Öbüründe mi?

(*Cebinden bir havuç çıkarır.*)

Ah, tamamen unutmuşum. Bir tane kalmış.

KUKLA: Ha, ha, ha! Unutmuş! Ha, ha. Pis bencil! Bir de sevilmek istiyor... sevilmek!

SRULIK: Al, işte!

(*Havucu kadına verir.*)

CHAJA: Sana ne kaldı?

KUKLA: Korkma, bir tane daha var onda.

(*SRULIK cebinden ikinci havucu çıkarır. Birlikte yerler.*)

Afiyet olsun! Yatacak yerin var mı senin?

CHAJA: Evet, bir merdiven altında uyuyorum.

KUKLA: Ah, bizim yanımızda yat! Yorgan uçümüze yetecek kadar büyük.

SRULIK: Ne oluyor sana? Böyle bir şey söylenir mi hiç?

KUKLA: Sana ne oluyor? Seninle yalnız yatarken gece çok üşüyorum. Chajacığım, birazcık da sıcak ve rahat olmalı. Günah mı bu? (CHAJA'ya) Söyle, günah mı bu?

CHAJA: Hayır. Elbette günah değil, küçük yaramaz. Gece-ler benim için de soğuk. Daha sıcak olmasını ben de isterim. Gel gidelim!

KUKLA: Ona sarılsana, budala.

(*SRULIK, CHAJA'nın omzuna sarılır. Sahneye tırma-*

nırlar ve resimli bir panonun önünde 'Her şeyin iyisi üçtür' şarkısını söylerler.)

Her şeyin iyisi üçtür.

CHAJA: Söyle, yeterince geniş mi yatak?

KUKLA: Gerekiyor kafamızı kullanmak.

SRULIK: Hem bize yeter bu kadarı.

CHAJA: Umarım, uslu durursunuz da...

SRULIK: O, bazan sayıklar uykusunda.

KUKLA: Dağ taş yıkılır horladı mı.

SRULIK: Yatağın altında yat en iyisi.

KUKLA: Taşkafalının tekisin besbelli.

CHAJA: Tartışmayı bırakın, lütfen.

SRULIK: Ben solda yatıyorum.

KUKLA: Senin yerin o köşe.

CHAJA: Ben de sağda yatıyorum o halde.

KUKLA: Ve orta yerde de ben!

HEPSİ: Biz üçümüz en iyiyiz.

Olmaz olmaz demeyiniz

Kimse bölemez bizi,

Çünkü üçtür biliniz

Her şeyin en iyisi!

(CHAJA sahneden iner ve gider. SRULIK orada kalır, çevresine bakınır.)

3. SAHNE

(GENS içeri girer, uzaktan bağırır.)

GENS: Pekâlâ, ne diyorsun bu yer için?

SRULIK: Ha, bir yer işte...

GENS: Kaç kişilik, saydın mı?

SRULIK: Saydım.

GENS: Altı yüz kişilik!

SRULIK: Evet.

GENS: Peki, sahneyi gördün mü?

SRULIK: Evet, gördüm.

GENS: Bu yeri sana veriyorum. Ona sahip çık ve Getto Tiyatrosunu yarat. Bu, sadece bir tiyatro olmamalı. Açık oturumlar, konferanslar, kültürel etkinlikler ve konserler için de işe yarayabilir bu salon. Ha? Ne dersin?

SRULIK: Eh, niçin olmasın...

GENS: Bir kâğıt, bir de kalem al, iyice düşün, eksik ne var diye. Sonra da neyse ihtiyacın, bir liste yapıp ver bana.

SRULIK: Ne zaman istiyorsun bu listeyi?

GENS: 'Ne zaman' da ne demek? Hemen!

(SRULIK'in salonu gözden geçirdiği sırada, GENS'in keyfini kaçıran bir falcı girer içeriye.)

4. SAHNE

CHASSID: Saygıdeğer Bay Polis Komutanı! Saygıdeğer Bay Polis Komutanı!

GENS: Ne istiyorsun?

CHASSID: El falından anlarım. Bana elinizi vermek lütfunda bulunursanız...

GENS: Neler saçmalıyorsun? Git işine, burada dolanıp durma, aylak adam!

CHASSID: Önümüzdeki yaz senin hayatında esaslı bir değişiklik olacak.

GENS: Gel buraya! Nereden çıkardın bunu? Daha elime bir kez bile bakmış değilsin.

CHASSID: Kulak falından da anlarım ben. Doğrusunu isterseniz el falındaki ayrıntıları daha iyi görürüm.

GENS: Öyleyse, bak haydi! Ama çabuk ol! Böyle saçmalıklar için vaktim yok benim!

CHASSID: (GENS'in elini alır) Oho! Neler görüyorum!

GENS: Nedir gördüğün?

CHASSID: Bak, işte şurada: Üç, sekize dönüşüyor. Görebiliyor musun?

GENS: Diyelim ki öyle, bunun anlamı ne?

CHASSID: Üç, üçüncü harf olan Gimmel'e eşittir, sekizse Chet'dir. Senin elindeki çizgilerde Gimmel, Chet'e dönüşüyor.

GENS: Biraz daha açıkla.

CHASSID: Gimmel eşittir Germenlere. Chet ise, bildiğim kadarıyla özgürlük ve bağımsızlık anlamına gelen Cheruth'a eşit. Ama, daha önce büyük bir devrim olacak. Evet, burada. Getto üzerinde egemenlik kuracaksın, yani sadece bir polis komutanı değil, Getto'nun başkanı olacaksın. Halkını özgürlüğe götürecek büyük bir başkan.

GENS: (Güler) Peki, ne zaman?

CHASSID: İşte... (*Avucuna bakar.*) Üç zamana kadar.

GENS: 'Üç zaman' da ne demek oluyor?

CHASSID: Üç hafta mı desem, üç ay mı desem, yoksa üç yıl mı...

(GENS güler, CHASSID parasını almak için elini uzatır.)

CHASSID: Üç mark, lütfen.

GENS: Neeee?

CHASSID: Üç mark, efendim!

GENS: Al bakalım! Git, kendine bir iş ara. Bu hokus pokus karnını pek doyurmaz.

(CHASSID gider. GENS, SRULIK'e döner.)

5. SAHNE

GENS: Ne dersin, bu yer uygun mu, sence?

SRULIK: Yer uygun, ama zaman hiç değil.

(Kısa bir ara.)

Şimdi tiyatro oynamanın da zamanı değil.

(GENS yandaki kapıyı doğru gider.)

GENS: Zamanı değil, ha?

SRULIK: Üç hafta önce burada bir soykırım oldu, tam burada... 50.000'in üzerinde Yahudi, birkaç hafta içinde katledildi. Kanları kurumadı henüz. Nasıl olur da tiyatro oynayabiliriz burada?

(GENS yandaki kapıyı açar, dışarıya doğru bağırır.)

GENS: Girin içeriye!

(Erkekler ve kadınlar içeri girerler. Tiyatro topluluğu. Hepsi de döküntü giysiler içindedir. Birkaçı, GENS'in işareti üzerine, sahnenin bir köşesinde duran müzik aletlerini ellerine alırlar. Orkestra bir tango çalar. CHAJA şarkı söyler. Topluluk buna ek olarak dans da eder. Şarkı sırasında SRULIK tiyatro oyuncularının ve dansçıların önüne geçer, onları takdim eder. CHAJA şarkı söylemektedir.)

CHAJA: *(Şarkı söyler.)*

Her karanlık geceden sonra dost bir ezgiyle
yepyeni bir gün başlar.

Ağlayıp sızlama zamanı geçti
şimdi zamanıdır şarkının ve dansın

Keyfim yerindeyse gülerim, neşeli bir şarkı söylerim
herkesin severek dinleyeceği
bir şarkı, renkli düşlerden, güzel günlerden
herkes gelsin söylesin, dans edip gülsün benimle.

KORO: *(Şarkıya eşlik eder.)*

Ne zaman gelecek büyük gün, altın çağ ne zaman?

O gün gelmiş sayılır, bütün kapılar açıldığı an.
Bademlerin çiçek açtığı ülkeye gideriz
Bize vaadedilen o topraklara,
göç etmek istiyoruz biz oraya

SRULIK: Lionek? (*İlerler.*) Uma?.. Chaje-le? (*Kemancıya doğru gider*) Heikin? (*Seyircilere doğru*) Başkemancı Heikin bu. (*Heikin paltosunun önünü açar. Kalçalarını saran pis bir bezin dışında çıplaktır.*)

SRULIK: Pantolon yok... gömlek yok... Heikin, birinci kemancı, açlıktan ve soğuktan perişan...

GENS: Söyleyebilir misin bana, nedir bu adamların ortak yanı?

(*Hepsi hüziün verici bir şekilde sıralanırlar. Dans ve şarkı sırasındaki kısa heyecan ânı geçmiştir.*)

SRULIK: Bunların hepsi oyuncu... Dansçı, müzisyen...
(*GENS başını sallar, dilini şapırdatır.*)

GENS: Ne çalışma belgeleri var, ne yiyecek karneleri. Bundan sonra ilk gidecekler onlar olacak. Bu sorumluluğu almak ister misin? (*Giderek heyecanı artar*) Tiyatro yapmak için zaman doğru ya da yanlış. Siz aydınlar! Şaşarım size! Her şey geçince, vicdanınız tertemiz, buradan çıkıp gideceksiniz, dışarıda neler diyeceğinizi şimdiden tahmin edebiliyorum: 'Polis Şefi Jacob Gens beni zorladıysa da, büyük katliamdan üç hafta sonra tiyatro oynamayı reddettim.' Öyle değil mi? Şunlara bir bak! Gözlerinin içine bak! Onlarla burada bir tiyatro kurabilirsen, hepsine çalışma belgesi sağlayabilirim. Ekmek de. Yağ da. Patates de. Ve sabun da! Herkese özel bir erzak karnesi!

HEPSİ BİRDEN: (*Şaşırarak fısıldaşırlar.*) Herkese özel bir erzak karnesi!

GENS: Elbette! Herkese özel bir erzak karnesi!

(*Bölüğüne fırça çeken bir subay gibi, onların önünde gider gelir.*)

GENS: Dahası var! Siz Yahudi oyuncular, hepimizin bu ağır kaderi taşıyabilmesi için, bu korkunç dönemde sanatınızla yardımcı olabilirsiniz. Çevrenize bir bakın! İnsanlar başları eğik dolaşıyorlar. Onurlarını kaybettiler. Onların moralini yükseltebilir, güven duygusu kazandırılabilirsiniz. İnsan oldukları, bir dile sahip bulundukları, kültür ve güçlü bir miras devraldıkları gösterilebilir onlara. Durmayın, haydi! Provalara başlayın! Hazır olduğunuzda, gösteri kusursuz olmalı.

SRULIK: Neyi prova edeceğiz? Ne tür bir tiyatro yapacağız?

GENS: Ben sana soruyorum muyum Getto'yu nasıl yönetmem gerektiğini? Sen de bana nasıl bir tiyatro yapman gerektiğini sorma! İyi bir şey olsun, biraz da neşeli! Kültürel bir şey! İnsanları eğitecek bir şey! Size güveniyorum. Haydi! İş başına! (*Topluluk ve SRULIK gider. GENS ve WEISSKOPF kalırlar. Sahnenin öbür yanındaki kitaplığa HERMANN KRUK girer.*)

6. SAHNE

WEISSKOPF: Bay Gens! Bay Gens!

GENS: Sen niye gitmedin öbürleriyle?

WEISSKOPF: Oyuncu değilim ben.

GENS: Kimsin peki?

(KRUK, görünmeyen bir sekretere yazı yazdırır. Konuştuğu sürece, bir yazı makinesinin sürekli tıkırtısı duyulur. O sırada GENS ve WEISSKOPF hareketsiz dururlar.)

KRUK: Bu, Weisskopf. Birkaç hafta öncesine kadar küçük bir terziydi. Savaşın bu adamı nerelere getireceğini kim tahmin edebilirdi ki. Adam birkaç hafta içinde Getto'nun Kralı oldu! Hiç gözünü ayırmayacaksın bu gibilerin üstünden...

WEISSKOPF: Bana birkaç dakika lütfederseniz, bu karşılaşmamızdan büyük şeyler doğabilir.

GENS: Ha...

WEISSKOPF: Getto'da kaç tane birinci sınıf terzi olduğunu biliyor musunuz?

GENS: Terzi mi? Hayır...

WEISSKOPF: ...ve kaç tane dikiş makinesi? Bunu biliyor musunuz?

GENS: Hayır. Niçin soruyorsun?

WEISSKOPF: Öyleyse bakın.

(Bir not defteri çıkarır.)

Bakın şuraya. Birtakım bilgiler topladım.

(Not defterini GENS'e gösterir.)

Terziler... dikişçiler... dikiş makineleri...

GENS: Ad ve adresleriyle, tam bir liste mi bu?

WEISSKOPF: Ev-vet. Oda oda dolaştım.

GENS: Peki... niçin?

WEISSKOPF: Sorunuzu bir soruyla yanıtlayayım: Rus cephesinden Almanya'ya dönen trenleri gördünüz mü?

GENS: Evet, gördüm, ne olacak?

WEISSKOPF: Biliyor musunuz, ne taşıyor bunlar?

GENS: Ne taşıyorlar?

WEISSKOPF: Parçalanmış üniformalar.

GENS: Parçalanmış üniformalar mı?

WEISSKOPF: Parçalanmış asker üniformaları. Peki, bunlar niçin Rus cephesinden Almanya'ya getiriliyor?

GENS: Onarılmak için mi?

WEISSKOPF: İşin püf noktasını görebiliyor musunuz? Bizler burada Rus cephesinden çok uzakta değiliz. Yüzlerce terzi, dikişçi ve dikiş makinesi var burada... Saçmalık bu!

GENS: Ne yani onlara teklifte bulunup...

WEISSKOPF: Bize hemen izin verirler. Büyük bir üniforma onarım atölyesi kuracağız. Bütün vagonları ta Almanya'ya kadar götüreceğiz, boş yere kömür yakacak, yüzlerce kilometre tren yolunu vagonlarla tıkayacak yerde, üniformaları buraya getirirler, paradan tasarruf ederler. Bizim için çok iyi olacak bu.

GENS: Üniformaları onaran herkes, vazgeçilmez biri olup çıkacak... Kaç kişi çalıştırabilirsin böyle bir işte?

WEISSKOPF: Önce yüz kişiyle başlayıp daha sonra yüz ellie çıkarabiliriz... Ben gözüme bir yer kestirdim bile.

GENS: Böylece yüzelli ailenin hayatını güvenceye alabiliriz... Sabah erkenden büroma gel.

WEISSKOPF: Neden yarın sabah?.. Bir gün bile kaybetmeyelim. Niçin hemen başlamıyoruz, bütün gece çalışırız, yarın sabah kesin rakamlarla bütün bir programı Almanlara verebiliriz, bundan hoşlanırlar onlar.

GENS: Alman gibisin! Enerji ve azim dolu. Hoşuma gider senin gibi adamlar. Adın neydi?

WEISSKOPF: Weisskopf.

GENS: Benimle büroya gel, Weisskopf. Sayın Fabrika Müdürü.

(Giderler.)

7. SAHNE

(KRUK yazdırır. Yazı makinesinin tıkırtısı duyulur. Bu arada belgeleri ve mektupları karıştırır.)

KRUK: Weisskopf. Bu adı unutmamalı! Getto'nun hayatında ilgi çekici bir bölüm.

WEISSKOPF: (Şarkı söyler.)

Biz on erkek kardeşlik
Ve şaraptı işimiz
Ölüverdi birimiz
Dokuz kardeşe düştük.
Hey Jidel neşesiyle
Tevja kalın sesiyle
Bana bir türkü söyle
Doğru gaz odasına
Oy oy dokuzu birden
Oy oy dokuzu birden
Bana bir türkü söyle
Doğru gaz odasına.

(Yahudi halk türküsü tarzında)

KRUK: Bu da ne?

(Kâğıtların altından bir mektup çeker, yazı makinesinin tıkırtıları arasında onu okur.)

"17 Ocak 1942. 18 Ocak pazar günü buradaki tiyatro topluluğu, tiyatro salonunda ilk temsilini verecek. Program: Dramatik sahneler... Şarkılar... Müzik!.."

(Görünmeyen sekretere döner.)

Büyük harflerle yazın lütfen: MEZARLIKTA TİYATRO OYNANMAZ. (Sahnenin her köşesinden Direniş Hareketinin üyeleri çıkar. Sessizce dolanırlar, üzerinde MEZARLIKTA TİYATRO OYNANMAZ yazılı afişleri duvarlara yapıştırırlar.)

8. SAHNE

(GENS kitaplıkta KRUK'un yanına gelir. Gelirken bir duvar-
dan çekip kopardığı bir afişi sallar.)

GENS: Hermann Kruk! Bu sloganın kimden çıktığını biliyo-
rum. Getto'da neler olup bitiyor, hepsini biliyorum.
Bu sloganı neden yazdın?

KRUK: Sen bu davetiyei bana neden gönderdin?

GENS: Bu davetiye Getto'daki bütün önemli kişilere gönde-
rildi. Sen de Kitaplık Müdürü olduğun için aldın.

KRUK: Tiyatro temsiline geleceğimi mi sanıyordun?

GENS: Neden karşı çıkıyorsun tiyatroya?

KRUK: Bu davetiyei bir hakaret sayıyorum.

GENS: Hakaret mi?

KRUK: Evet, kişiliğime karşı yapılmış bir hakaret.

(Kısa bir ara.)

Öteki gettolarda belki sohbet, hatta eğlence olabilir.
Sanat yapma gibi bir olasılık varsa, bu yapılmalı. Ama
burada, Ponary Toplama Kampı'nın gölgesinde, Wil-
na gettosunun acıklı gerçeği yaşanırken... Yetmiş altı
bin Wilna Yahudisinden yalnız on beş bini hayatta kal-
dı...

GENS: On altı bini.

KRUK: Böyle bir zamanda! Tiyatro yapmak! Utanç verici
buluyorum bunu!

GENS: Hermann Kruk. Sana bazı şeyleri hatırlatmama izin
verir misin? 6 Eylül 1941 cumartesi günü Yahudiler
Getto'ya sürüldüler. Cehennemî bir geceydi. İnsanlar
yağmurun altında sürükleniyordu. Pislik ve çamura
batmışlardı. Sen yalnız rüzgârda uçuşan kitapları gör-
dün, bir de onları çamurlar içinde çiğneyen insanları.
Bu korkunç gecede onlar ne yaptıklarını bilmeden so-
kaklarda koşuşurken, sen Hermann Kruk, orada do-

laşmakta ve kitapları toplamaktaydın. Ve ertesi sabah, 7 Eylül'de de bu kitaplığa açtın. Bunun için ben, Jacob Gens, sana saygılarımı sunuyorum. Aynı davranışı senden beklemiyorum. Sen bir sosyalistsin, bir bundist, bense bir siyonist, bir revizyonist. Dünyalarımız ayrı. Ben, Jacob Gens, çamurların içinden bir tek kitap çıkarmadım. İtiraf ediyorum. Ben, Jacob Gens, pisliğin içinden insanları çekip çıkardım. Onlara giyecek ve yiyecek sağladım, onlardan bir orkestra ve bir tiyatro topluluğu kurdum. Eski mesleklerini geri verdim, şimdi de çalışma belgesi sağlayacağım onlara. Birinci kemancı Heikim'i zorla çalıştırıldığı işten çekip alan benim. Elleri parça parçaydı ve soğuktan kaskatı kesilmişti. Kemanını kazandırdım ona yeniden. Bu bir suç mu? (*Kısa bir ara.*) Senden, senin dostların olan işçi örgütünün yöneticilerinden ve bundistlerden temsil gelmenizi istiyorum.

KRUK: Niye bu kadar önem veriyorsun buna?

GENS: Getto'daki herkeste bir dayanışma duygusu uyandırmak istiyorum, böylelikle onlara en ağır koşullarda bile, kültürlü ve yaratıcı güce sahip büyük ve cesur bir ulusun üyeleri olduklarını hatırlatmak istiyorum. İstiyorum ki, Getto'daki bütün akımların temsilcileri, oyunda hazır bulunsunlar. İstisnasız hepsi.

KRUK: Bizim eksikliğimizi mi duyacaksın? Bütün o Yahudi polis memurlarının hepsi, onbaşılar, çalışma bölüklerinin yöneticileri yetmez mi? Bu gösteriye sen dışarıdan da birkaç konuk çağırmışsındır mutlaka. Alman subayları. İşittiğime göre ünlü şarkıcımız programa katmak için Alman şarkıları arıyormuş harıl harıl. Ola ki, – Tanrı korusun! – Almanların aklına birkaç memleket türküsü dinlemek gelir diye...

GENS: Bu tartışmayı temsilden sonraki gün sürdürürüz. Yarın oraya geleceksiniz!

KRUK: Sizler, Yahudi polisi, Yahudi Danışma Kurulu, bir

de bu zavallı sanatçılar, canınız istiyorsa Almanlarla canciğer olabilirsiniz. Getto'daki İşçi Örgütü, bu davette bir boykotla karşılık vermeyi kararlaştırdı. Bizden tek kişi bile katılmayacak akbabaların konserine.

GENS: Öyleyse haberin olsun: İşçi Örgütünüz feshedildi. Yasaklandı.

KRUK: Bu örgüt, Getto'da demokratik yolla seçilmiş tek Yahudi örgütü. Sen kendine bir ulus mu yaratmak istiyorsun? Sen? Kendine bir krallık kurmak istiyorsun! Bu tiyatro da senin Versailles'ın olacak! Bu revizyonist güldürüde bizler yer almayacağız.

GENS: Siz burada parti politikası yapabileceğinizi sanıyorsunuz galiba. Sana söylüyorum: Bir daha böyle bir afiş görürsem, kendinizi yeniden Ponary'de bulursunuz!

KRUK: (*Yazı makinesinde yazdırır.*) Getto'nun başkanı, demokratik yoldan seçilmiş tek örgüt olan İşçi Örgütünü parti politikası güttüğü gerekçesiyle feshetti. Ve bunu fırsat bilerek, kentte bir daha afiş görürse, Kruk ve yandaşlarının Ponary Toplama Kampına gönderileceğini de zorbaca açıkladı.

GENS: Bu zor günlerde ikimizden hangisinin Yahudi halkına daha fazla yardımcı olduğuna tarih karar verecek: Sen mi, ben mi? Ama günlüğüne her şeyi olduğu gibi yaz! Her şeyi! (*Gider.*)

KRUK: Her şeyi yazıyorum. Başka ne gelir elden? (*Tekrar yazdırır.*) Öyle karanlık bir zamanda yaşıyoruz ki, insanlar çevrelerinde ne olup bittiğini bile kavramak durumunda değiller. Görmek istemiyorlar. Göremiyorlar. Ve sizlere söylüyorum: Bizler faşizmin çaresiz kurbanları olduğumuz sürece, görevimiz kaleme sarılmak ve 'günlük' tutmaktır. Benim not defterim her şeyi görmeli, her şeyi işitmeli ve bu korkunç günlerde yaşadığımız inanılmaz felâketi anımsatacak bir uyarı anıtı olmalı.

9. SAHNE

(KRUK'un monoloğu sırasında sahnenin arkasından yavaş yavaş oyuncular ve çalgıcılar ortaya çıkar. CHAJA 'Oy çocuk güllüğü' şarkısını söyler. Bu, temsil için bir provadır.)

CHAJA: (Şarkı söyler.)

Zaman güçlüklerle dolu
karanlık çöküyor işte
gündüzü kovuyor gece
her şey daha kötü olacak yeryüzünde
gündüzü kovuyor gece
her şey daha kötü olacak yeryüzünde:
Uçaklar yapıyorlar, suyun üstüne konan
bombalar yapıyorlar, dâhilerce bulunan,
ve sevgili demiryolu
yükseliyor üstümüzden göğe doğru.
Güçlkle dolu zaman, ey çocuklar,
Ama sonsuza dek sürmez.
Evren ve gezegenler öylesine
bizden uzak, mangırlarsa yakın
Çıktığımız zaman gökyüzüne,
orda kaçadır ekmeğin tanesi?
Çıktığımız zaman gökyüzüne,
duyalım öğrenelim mi bir de:
çektığımız kıtlık sona erer mi?
Zaman güçlüklerle dolu,
yalpalıyorsun sarhoş misali,
ve soruyorsun: nasıl olmalı, söyle,
neler olup bitiyor yeryüzünde?
Güçlkle dolu zaman, ey çocuklar!
Ama sonsuza dek sürmez!
Çıktığımız zaman gökyüzüne
duyalım öğrenelim bir de:

orda kaçadır ekmeğin tanesi
ve çektiğimiz kıtlık sona erer mi?

(WEISSKOPF *coşku ve heyecanla sahneye girer.*)

WEISSKOPF: Niye ağlayıp sızlanmalı, ey ahali, niye inlemeli? Zaman hep kötü değil mi? Zaman hep kötü! Yahudilerin zamanı ne zaman kötü olmadı ki? Ha? Söyleyin bakalım! Darda kalmak bizi güçlü kılar, ey ahali. Bize güç verir! Örneğin beni ele alın: Ben de burada dikilip ağlayabilirdim. Tanrı biliyor ya, bunun için yeterli kadar neden de var! Savaştan önce küçük bir tuhafiyeci idim. Sonra Almanlar geldi ve Getto'ya tıklıldık. Ticaret yok! Her şey berbat mı berbat! İsteseydim ağlayamaz mıydım? Hem de nasıl ağlayabilirdim! Ama ağlamadım! Kendi kendime sordum: Weisskopf, ağlamanın sana bir yararı olacak mı? Dükkânını geri getirecek mi gözyaşların? O zaman dedim ki kendi kendime: Neden senin adın Weisskopf yani Beyaz Kafa. Beyaz Kafa eşittir Bilgili Kafa! (*Kafasına vurur*) O zaman Yahudi kafamı çalıştırıp kendi kendime sordum: Weisskopf, dükkânını kaybettin. Kafanı da kaybedersen, işte o zaman hapi yutarsın. Bu durumda ne kalıyor sana bu dünyada? Sadece kafan! Seni kurtarabilecek tek şey budur. Hayatta kaldığın sürece senden alamazlar onu. Çevreme bakındım... duvarlar, bir Getto... Her şey kuşatılmış durumda. Dışarı çıkmak için nerede bir delik var? Ve onu buldum. Savaştan önce neydim? Bir esnaf, basit bir terzi, sefalet içersinde bir küçük dükkân sahibi. Oysa bugün neyim? Bir Dikimevi Müdürü. Bütün yörenin en büyük onarım atölyesi! Bu kafacık iki ay bile dolmadan beni o kadar ileri götürdü ki, şu anda emrimde yüz Yahudi çalışıyor. Almanlar siparişler veriyorlar bana, onlar benim iş ortaklarım. Tamam mı? Şimdi neye sahibim? En büyük işletmeye. Ve o her gün büyüyecek, daha bü-

yük olacak. Ve güneşin her yükseldiği gün, benim gelirim de yükselecek. Paramın üzerinde de oturmam ben öyle. Elim açıktır. İyi bir şey için para yardımında bulunulacaksa, ben en az beş bin ruble veririm. Bir yardımseverim ben. Bunu herkes bilmeli, herkes duymalı. Yaptığım işten utanmıyorum. İnanın bana: Tek doğru yol benimki. Beni örnek alın, ey ahali! Bir istisna da değilim. Sıradan bir Yahudi işte. Ama biz Yahudiler, öteki uluslardan daha yetenekliyizdir. Umut-suzluğa düşüp ağlamak, inlemek yerine, şu andan itibaren benim yaptığımı yapsaydınız, üretken bir Getto'ya sahip olurduk burada. Almanlar bize ihtiyaç duyarlardı. Bir kazanç olurduk onlar için. Bizlersiz yapamazlardı! Ve hayatta kalırdık biz de.

(KITTEL elbise yığınının içinden çıkar. İki elinde iki mahfaza vardır. Onları yere bırakır. Ve alkış tutar.)

KITTEL: Aferin Weisskopf! Aferin! Hoşuma gittin. Ben birisini beğendim mi, o hayatta kalır, demektir!

(Bir genç kıza doğru gider ve onu tokatlar.)

Ne o? Burada selâm âdeti yok mu? *(Herkes hazır ol durumuna geçer.)*

Sizleri şaşırttığım için bu kez bunun üzerinde durmuyorum. Getto'ya ön kapıdan girmedğim için, size zamanında haber vermediler burada olduğumu. *(Güler.)* Ama dikkatli olun! Kittel kapıdan gelmez, Kittel Getto'nun içine sessizce sokulur, tıpkı bir yılan gibi... Hah! Ve ansızın ortaya çıkar, her yerden, saklanmak için kazdığınız tünelden, bütün deliklerden. Ansızın bir çatı deliğinden de çıkabilir. Aynı şekilde bir bodrumdan da.

(Birden SRULIK'e döner.)

Ne var bu kutuda? Yanlış bir cevap verirsen sana çok pahalıya mal olur.

SRULIK: Tabanca.

(Mahfazaya gider ve onu açar.)

Doğru. Tabanca. (*Tabancayı çıkarır ve doldurur.*)
(CHAJA'ya) Ya bunda ne var?

CHAJA: Saksafon.

KITTEL: Bakalım...

(*Mahfazayı açar ve ve saksafonu çıkarır.*)

Saksafon! Tabanca ve saksafon! Haa!

(*Sesinin tonu değişir, alaycı ve tehditkâr bir ifadeye bürünür.*)

Neden seni bu kadar seviyorum Weisskopf? Neden?

WEISSKOPF: Üretkenim diye.

(KITTEL gülümser.)

Ve savaş ekonomisine katkıda bulunuyorum diye.

KITTEL: Kim seni böyle üretken yapan?

WEISSKOPF: Siz.

KITTEL: Ben...

(*Güler ve birden sertleşir.*)

Yağcılıktan nefret ederim! (SRULIK'e) Söyle neden?

SRULIK: Çünkü bir sanatçısınız siz.

KITTEL: Ben bir sanatçıyım. Peki, neyi sever bir sanatçı?

SRULIK: İyiye, doğruyu ve güzeli.

KITTEL: İşittin mi, Weisskopf! Seni ben üretken yapmadım, Weisskopf. Bunu sen kendin yaptın. Ben sana gerekli koşulları sağladım, Yahudi kişiliğinin gizli kalmış bir yanı ortaya çıksın diye. Siz Yahudilerin sahip olduğu o akıl almaz yaşam gücü bu, lânet olsun! Wilna sokaklarında dolaşıyor ve Litvanyalıları seyrediyorum. Ohhoooo! Ne biçim pislik onlar! Sizleri değil, onları öldürmeliydik! Bir haşaratı öldürür gibi! Nasıl da ilkel bu Gojimler! Mizah duygusu yok, ruh yok, hayâl gücü yok. Aptal ve ölü çehreler! Hepsi de mutsuz ve yılgın. Boğulacak gibi oluyor insan! Oysa kazdığın tünelden buraya, Getto'ya herkesten habersiz girdiğim zaman, birdenbire apayrı bir dünyada oluyorum, Weisskopf. Her şey yaşıyor, titreşiyor ve deyim yerindeyse hummalı bir faaliyetle dolup taşıyor. İnanılmaz

derecede güzel bu! Belki de sizler göremiyorsunuz bunu! Cennette yaşayan cenneti fark etmez: Gelişen bir ticaret, alışveriş yerleri, kahveler... Sunacak hiçbir şeyiniz yoksa, kıyılmış kırmızı pancarı, 'havyar' diye ikram edersiniz. Lahana turşusunun suyunu da 'şampanya' diye. Sizlerdeki mizah duygusunu seviyorum. Bu son derece kıvrak zekâyı da. Seni ben üretken yapmadım Weisskopf. Bu, hepinizde var zaten. Bu yalnızca bir başlangıç. Bekleyin! Alman ruhu ile Yahudi zekâsının bu birleşiminden – ne kadar acı verici de olsa – büyük bir şey doğacaktır. Sen bu duruma yükselebileceğini hayâl edebilir miydin Weisskopf? Doğruyu söyle!

WEISSKOPF: Hayır, hayâl edemezdim.

KITTEL: İyiden ve güzelden söz ettik. Şimdi de gerçeği dile getirelim, gerçek olmazsa sağlam bir sanat da olmaz. Bir sorum var sana, Weisskopf. Ancak Yahudi ırkının özüne inerek yanıtlamanı istiyorum. Ve, unutmaki, söz konusu olan, gerçek. Gerçek saptırılmamalı. Saptırdığın takdirde, işin biter. İşte tabanca, işte saksafon.

(Tabancayı alır.)

Şimdi söyle bana, Weisskopf, kısmî tasfiye ile toptan tasfiye arasındaki fark nedir?

WEISSKOPF: Şayet 50.000 Yahudi öldürülür ve ben kalırsam, bu kısmî tasfiyedir. Ama ben öldürülürsem, işte o zaman toptan tasfiye oldu demektir.

KITTEL: Aferin! Aferin, Weisskopf! Aferin! Böyle bir durumda, ne ince mizah! Başka hangi ulus böyle düşünebilir? Tabancayı unutalım. Şimdi bunun zamanı değil. Gelelim saksafona. Sizlere söz veriyorum, Getto tasfiye edileceği gün, kapısına bir piyano konmasını emredeceğim. Sizler sıraya girip 'uygun adım marş' vagonlara yürüdüğünüz vakit, piyanonun başına bizzat ben geçerek sizler için Schumann'ın 'Kinderszenen', 'Kre-

isleriana' ve 'Carneval' parçalarını çalacağım! Şimdi, aslında buraya niçin geldiğimi açıklıyorum. Orkestranız nerde? Orkestra! Herkes çalgısının başına!

(Müzikçiler çalgılarının başına giderler. Onlar akort yaparlarken, KITTEL konuşmasını sürdürür.)

Birdenbire George Gershwin'e özlem duydum. Gershwin! Tuhaf, değil mi? Berlin Müzik Dairesindeki domuzlar, onun eserlerinin çalınmasını yasakladılar. 'Caz!' Bugün Gershwin nerede dinlenebilir? Sonra aklıma geldi. Sizin Gens bana Getto'da bir caz topluluğunuzun olduğunu söylemişti. Bu nedenle buradayım. Nerede şarkıcı kızınız? *(Sessizlik.)* Bana hâlâ 50 gram fasulye borçlu olan şarkıcı kız nerede?

(CHAJA öne çıkar, onun yanına gider.)

Peki, dinleyelim bakalım, söyleyeceğin şarkı 50 gram fasulye eder mi?

(Ani bir hareketle oraya daha önce yerleştirilmiş olan orkestra şefine ait kürsüye sıçrar, saksafonla yönetir.)

Kuğular! Biliyor musun bunu, biliyor musunuz? Kuğular!

(Orkestra 'Swanee'yi çalmaya başlar. CHAJA şarkıyı İngilizce söyler. Bütün becerisini ortaya koyar. Yaşam savaşı vermektedir. KITTEL saksafonla oyuncular arasında dolaşır, onları dansa davet eder. 'Swanee' için bir caz dansı yaparlar. Gösteriden sonra KITTEL topluluğa döner.)

KITTEL: Teşekkür! Çok teşekkürler! Bu, büyük bir sanat olayıydı! Ama birazcık daha düzeltilebilir. Koreografi daha ilgi çekici, daha renkli yapılabilir. Hareketler daha yumuşak olabilir. Beden, hafif ve gevşek olmak zordur dansa. *(Kısa bir gösteri yapar, şarkı söyler, durur, CHAJA'ya döner.)* Hiç fena değil. Besbelli yeteneklisin. Belki de büyük bir gelecek var önünde. Birkaç yıl sonra seni yıldız olarak 'Porgy and Bess' de, hatta 'Carmen'de görmek benim için çok ilgi çekici

olabilir! Ama bugün için Kittel ölçeğine göre senin şarkının 25 gram değerinde olduğunu söyleyebilirim. Bu da az sayılmaz.

(WEISSKOPF'a döner.)

Bunlar sahneye böyle çıkamazlar, Weisskopf. Kendi depondan onlara birkaç kostüm ver. Hasis davranma sakın!

WEISSKOPF: Elimdeki en güzel giysileri onlara vereceğim.

KITTEL: Böyle yapsan iyi olur! Temsilde ben de bulunacağım. (*Herkese doğru*) Unutmayın: Kittel her an ortaya çıkabilir. Her delikten bir yılan gibi sokulur. Bir yılan dır Kittel!

(*Güler ve ortaya çıktığı gibi kaybolur.*)

10. SAHNE

(Bu sahne, bir önceki sahnenin devamıdır.)

WEISSKOPF: Öyleyse haydi, millet! Temsiliniz için gerekli giysileri alın! İstedığınızı alın! Elimdeki her şey emrinizdedir. Her boy, her beden. Burada yeterince sahip olduğumuz tek şey, giysiler. Hepsi ayrıldı, yerleştirildi. Gidip alın, giyinin!

(WEISSKOPF konuşmasını sürdürürken, oyuncular elbise yığınınından kostümelerini alır ve giyinirler.)

Kadın elbiseleri, eteklikler, erkek elbiseleri, kadın mantoları. En iyi işçilik. Lodz'dan. Ve çocuk giysileri. Onlar da gerekli mi? Hepsi var! Saf yün. İngiliz kumaşı. Fakir fukara için pılıpırtı. Biliyorum, tiyatrodan bazan bunlara da gerek duyulur. Burada meslek giysileri, hepsi tertemiz yerleştirilmiş: Polis üniformaları, yargıç cüppeleri, peruklar, doktor önlükleri. Orada birkaç düzine falcı mantosu, haham kaftanı var. Katıksız kadife. En değerli Manchester kumaşı, tüvit elbiseler. En son Paris modelleri. Üniformalar mı? Buyrunuz, üniformalar orada. Polonya süvarilerinin üniformaları. Büyük bir olasılıkla Varşova'dan veya Danzig'ten. Düşman tanklarına karşı süngü takıp dörtünelen cesur kahramanların üniformaları. Göz alıcı üniformalar. Buraya ulaştıklarında kurşunla delik deşik edilmiş, kana bulanmış durumdaydılar. Lütfen, bakın şuna! Hiçbir şey belli değil! Temizlenmiş ve onarılmış. Hiçbir iz yok geçmişlerinden. Bunları giyebilir ve dosdoğru sahneye çıkabilirsiniz. Alman üniformaları mı? Doğu cephesinden buraya getirildiklerinde onlar da aynı durumdaydı. Onları da aynı işleminden geçirdik. Buraya gelen her şey önce dev çamaşır yığımıza karışır. Kendiniz görmelisiniz. Bir görseniz, bundan

bir tiyatro oyunu çıkarabilirsiniz hemen. Bizim çamaşır kazanında olup bitenler, gerçek bir dramdır. Ocakta ateş, alev alev yanar. Her şey klor ve sabun buharı içinde kalır. Her şey akıp gider: Çamur, kan, yağ. Kazandan boşalan sıvıyı görmelisiniz: Kaynayan bir ırmak, siyahlı kırmızılı dalgacıklar. Sonra hepsi dikimevinin yolunu tutar. Dev bir salon! 150 adet Singer dikey makinesi aralıksız tıkır tıkır çalışmaktadır orada. Bunu duymak, işitmek gerek! Tren istasyonundaymış gibi! Ey ahali, lütfen kendiniz alın! Hiç çekinmeyin! Eğer burada eksikliği çekilmeyen bir şey varsa, o da kostümlerdir, denebilir. Evet, fazlasıyla giysi var. burada.

(Oyuncular bu arada giyinmişlerdir. İkisi doktor önlüğü, biri haham kaftanı, biri yargıç cüppesi giymiştir, bir kadın ise paçavralar içerisinde. KADIN döner ve WEISSKOPF'a bağıır.)

KADIN: Weisskopf! Weisskopf! Onlar benim kocamı tutukladılar.

WEISSKOPF: *(Akli başka yerde)* Merak edecek bir şey yok.

KADIN: O, sekiz kilo unla yakalandı. Onu derhal Lukischki'ye tıktılar ve...

WEISSKOPF: Söyledim, merak edecek bir şey yok!

KADIN: Bana dediler ki, onu yalnız sen...

WEISSKOPF: Şimdi *ben* konuşuyorum.

KADIN: Onlara yirmi bin ruble ödemek zorundaymışız, ödemezsek, bana dediler ki...

WEISSKOPF: Kiminle konuştuğunun farkında mısın?

KADIN: Ama acele etmek zorundayız! Lukischki'den doğru Ponary'e götürürler...

WEISSKOPF: Sevgili bayan! Bana boşuna mı Weisskopf deniliyor? Gidebilirsin. Merak edecek bir şey yok. Doğru Almanlarıma gidiyorum.

(KADIN çevresine bakınır, oyuncuları görür, birinden ötekine gider, onlarla konuşur.)

KADIN: Eli öpülecek bir adam bu. O, fakir fukaraya vagonlar dolusu yiyecek getiriyor ve bedava dağıtıyor. İnsanları kodesten çıkarıyor. (DOKTOR'a) Üstelik kocam şeker hastası. Lukischki'de insülini ona kim verecek? İnsülinsiz bir gün bile yaşayamaz o.

WEISSKOPF: Git evine! Ve ona öğle yemeği olarak bir çorba pişir. İnsülinine kavuşmazsa, bana da Weisskopf demesinler.

KADIN: (HAHAM'a) Onu kutsayın sayın Haham! Tanrı güçlü kıldı onu. Bu adam ne yaparsa...

WEISSKOPF: ...yapıyor ve yapmaya da devam edecek, Weisskopf asla pes etmez. İşte böyle, haydi git artık! (WEISSKOPF aceleyle dışarı çıkar, KADIN da peşinden gider.)

11. SAHNE

(Geride yalnız iki doktor – DR. WEINER ve DR. GOTTLIEB – ve YARGIÇ ile HAHAM kalmıştır.)

WEINER: Baylar, hastanenin bodrumundaki bu toplantıya sizleri ben çağırdım... Bir sorunum var...

YARGIÇ: Önce kendinizi tanıtır!

WEINER: Dr. Weiner. Buradaki hastaneye ait eczaneden sorumlu bulunuyorum. Sorun şu: Getto'da elli şeker hastası var. Bunlardan birkaçının durumu çok ağır, hastalığın son aşamasında, komaya girmek üzere. Doğal olarak en fazla insüline bu hastalar gereksinim duyuyor, günde 50 üniteye kadar. Öteki hastalar, çoğunlukla genç insanlar olup daha iyi durumdalar. Bunların günde yalnızca on üniteye ihtiyaçları var. Bu hastalık dışında, sağlıkları iyi sayılır.

YARGIÇ: Anlıyorum.

WEINER: Getto'daki elli şeker hastasının tümünü hayatta tutabilmek için, günde bin ünite insüline gereksinim duymaktayız. Buraya kadar anlaşıldı mı?

HAHAM: Tamamen anlaşıldı.

WEINER: Hastanede şu an elimizde yüz bin ünite insülin var. Bu demektir ki, biz şeker hastalarını tam üç ay hayatta tutabiliriz. İnsülin tükenince, hastalar birbiri ardından ölecekler. Ağır hastalar birkaç gün içersinde ölmüş olacak; diğerleri ise belki birkaç hafta daha dayanabilecek. Ama ilaçsız kaldıkları takdirde, bunlar da çok kısa bir zamanda ölüp gidecekler.

GOTTLIEB: İyi, ama sorun bunun neresinde? O zaman para toplamalı ve karaborsadan daha fazla ilaç satın almalıyız, bütün ilaçları sağladığınız yerden.

WEINER: Artık karaborsada da insülin yok.

YARGIÇ: Ne demek 'yok?' Karaborsadan her şey alınabili-

yor, hatta Fransız sabunu ve parfümü bile. Bütün iş parada.

WEINER: Bütün Wilna'da tek insülin yok. Gens, yeraltı dünyasıyla bağlantılı adamlarını çoktan harekete geçirdi. Ne fayda. Civardaki gettolarda da insülin kalmamış. Hatta bizim durumumuz ötekilere oranla daha iyi. Almanlar bunu bilselerdi, elimizdeki insüline derhal el koyarlardı. İnsüline paha biçilmez, baylar. Ama onu bulmamız da olanaksız.

YARGIÇ: O halde sorun nerede? Hiçbir şey yapamayız!

WEINER: Lütfen buraya bakın! *(Elindeki tebeşirle bir tahta üzerine aşağıdaki rakamları yazar.)* Ağır hastalara insülin vermeyi kesersek, günlük tüketimde 400 ünitelik bir düşüş olacak. Böylelikle ötekilerin hayatını dokuz ay uzatabiliriz. Daha katı bir ayıklama yapacak olursak, yirmi hastayı bir buçuk, hatta iki yıl yaşatabiliriz.

HAHAM: Gelecek iki ay içersinde neler olacağını biliyor musunuz ki? Ya da gelecek iki gün içersinde?

WEINER: Hayır, ama içinde bulunduğumuz durumda bir buçuk yıl, sonsuzluktan da uzun bir zamandır.

YARGIÇ: İçinde bulunduğumuz durumda iki ay bile sonsuzluktan daha uzundur. Üç ay için yeterli insüline sahip olsaydık...

WEINER: Sorunu saptırıyorsunuz.

YARGIÇ: Bizden asıl istediğiniz nedir?

WEINER: Öbür hastaların hayatını uzatmak için, ümitsiz hastalara verdiğim ilacı kesmeye, ahlâki açıdan hak-kım olup olmadığını bilmek istiyorum.

(Herkes susar. Sessizlik giderek sıkıntılı bir hal alır.)

YARGIÇ: Demek siz, belirli insanları ölüme mahkûm etmek için izin olup olmadığını soruyorsunuz. Yargıç olarak yanıtlım şu: Belli bir suçu işleyenler için yasada ölüm cezası öngörülmüşse, o insanlara ölüm cezası verilebilir. Ben size bu insanların, hangi suçu işlediğini soruyorum. Verdiğiniz yanıt, onların ağır hasta olduk-

ları için suçlandıklarıdır. Kanıt var mı? Var. Onların kanlarını tahlil ettiniz. Kandaki şeker oranları şu kadar yüksek çıktı. Bildiğim bütün yasalara bakıyorum da, bir insanı kanındaki şeker oranı yüksek diye ölüm cezasına çarptıracak bir hükme hiçbir yerde rastlamıyorum.

WEINER: Salt hukuk açısından bakılırsa, haklı olabilirsiniz. Bugün yirmi kişiyi ölüme mahkûm etmeyeceğim, diye dayatıyorsunuz. Filozofça bir soğukkanlılıkla üç ay içersinde ister istemez yirmi kişi yerine elli kişiyi ölüme nasıl mahkûm edersiniz, doğrusu buna pek şaşıtım. Bu konuda siz ne diyorsunuz, Sayın Haham?

HAHAM: Talmud'da bu temayı işleyen bir bahis var. Belki var. Kesin bilmiyorum. Size bu bahsi birkaç sözcükle açıklamaya çalışacağım. Düşman bir kenti kuşatıyor ve diyelim yirmi kişiyi rehin almak istiyor. Rehinele-
rin ölümü ile bütün kent kurtulacak olsun. Aksi takdirde yerle bir edilecek. Talmud'da soruluyor: yirmi rehineyi teslim etmek gerekir mi, gerekmez mi? Talmud'daki yanıt: Düşman, rehinelerin adını söylemiyorsa, onlara bir tek kişinin bile teslim edilmemesi gerekir. Ulusun tamamı öldürülse, bir tek kişi bile canlı kalmasa daha iyi olur. Ama düşman rehinelerin adını bildirmişse, o takdirde rehineler teslim edilmeli ve kent kurtarılmalıdır. Bizim durumumuza gelince: Düşman kim? Diğerleri hayatta kalsın diye, ölmelerini istediğiniz kişilerin adlarını kim belirleyecek?

WEINER: Çok basit. İşte hastaların listesi.

(Hepsi de listeye bakmaktan çekinir.)

İşte. Her hasta ve onun hastalık çizelgesi. Her bir hastanın kanındaki şeker miktarı. Her bir hastanın adı, yaşı, medenî hali, mesleği, toplum içinde bugüne kadar yapmış olduğu hizmetler. Hepsi burada kayıtlı. Kendiniz bakın!

(Her birine listeyi gösterme çabasıdadır. Kimse bak-

mak istemez.)

YARGIÇ: Beni rahat bırakın. Görmek istemiyorum onu!

HAHAM: Hayır, istemem!

WEINER: Baksanıza! İşte! Gerçek, ak ile kara kadar açık. İşte: Yetmiş sekizlik bir dul adam, çocuksuz, kritik durumda. Bu ise: Otuz altı yaşında bir adam, üç çocuk babası. Kendiniz okuyun! Size adları söylememe gerek var mı?

YARGIÇ: Hayır! Ad söylemeyin lütfen!

HAHAM: Liste yapmaya ne gerek var? Yarın kimin ölüp kimin kalacağını biliyor musunuz? Hayatı yalnız Tanrı verir, almak da yalnız ona mahsustur. Hayatı kime bağışlayacağını ve kimden geri alacağını yalnız o bilir. Buna karışmaya hakkı yoktur insanların.

(Hastane bodrumundaki dört kişinin önüne yukarıdan aşağıya doğru beyaz bir perde iner. KITTEL beklenmedik bir anda sahnenin bir köşesinden çıkar, seslenir.)

KITTEL: Gens! Gens!

(GENS gelir.)

Bir mantık problemini çözmek zorundayım, Gens. Çözümde bana yardımcı ol. Bir erkek ile bir kadın evlendi. Bir çocukları var. Onlar çoğaldılar mı, yoksa çoğalmadılar mı?

GENS: Hayır, çoğalmadılar.

KITTEL: İyi. İki çocuk sahibi olurlarsa, çoğalmış sayılırlar mı?

GENS: Ha...hayır. İki çocukla hâlâ çoğalmış sayılmazlar.

KITTEL: Ya üç çocukla?

GENS: Üç çocuk mu... ah, bu bir çoğalma demektir.

KITTEL: Ah...ha...ah. Başbuğ Hitler, Yahudi ırkının doğal artışının önlenmesini emretti. Bu demektir ki, üçüncü çocuk...

GENS: Fazla mı?

KITTEL: Fazladır...kesinlikle...Biliyordum, benim için bu problemi çözeceğini, Gens...haydi bakalım! Üçüncü

çocuğun ayıklanması. Bir baba, bir anne, bir çocuk, bir çocuk. Üçüncüsü, yok! İş başına! Haydi!
(GENS'e ucu kıvrık bir baston fırlatır. GENS bir kaide üzerine çıkarak ayıklamaya başlar. Kullanacağı resimler, arka plandaki beyaz perde üzerine bir projeksiyonla yansıtılır.)

GENS: Baba, anne, çocuk, çocuk...

Baba, anne, çocuk, çocuk...

Haydi! Acele! Çabuk, daha çabuk!

Baba, anne, çocuk, çocuk...

(Ayıklama sırasında KRUK öne doğru gelir ve görünmeyen sekreterine yazdırır. Makinenin gürültüsü, ailelerin çığlıkları ile GENS'in emirlerine karışır.)

KRUK: Benim önümdeki sekizinci sırada beş kişi var: Adam, karısı ve üç çocuk. Şimdi ne olacak? Gens sayıyor: "Baba, anne, çocuk, çocuk." On iki yaşındaki üçüncü çocuğa sıra gelince, onun sırtına bastonuyla vurarak sıradan dışarı çıkarıyor. Yine bastonuyla, anne, baba ve iki çocuğu, hayatta kalacakların öbeğine itiyor. Üçüncü çocuksa, beri tarafta kalıyor. Hayatta kalacakların içersinde yer alan aile umutsuzca ağlıyor, yakınıyor: "Çocuğumuzu kaybettik. Bir Yahudi tarafından alıkondur çocuğumuz. Çocuğumuzu Gens aldı!" Aralıksız saflar oluşturarak öne doğru ilerleyen insanlar korkunç bir öfkeye kapılıyor. Aralarında fısıldaşıyorlar: "Gens bir Yahudi katil. Bir hain." Birkaç sıra önümde bir anne, bir baba ve bir çocuk yürüyor. Gens sayıyor: "Baba bir, anne iki, çocuk üç." Birden babanın yüzüne haykırıyor: "Hey budala, ikinci çocuğun nerde, nerde bıraktın?" Baba kekelemeye başlıyor: "Benim ikinci çocuğum yok. Yalnız bir..." Jacob Gens, onun sözünü bitirmesine izin vermiyor. Sırtına bastonuyla vuruyor. Bağırışmalar. Kargaşa. Bu keşme-keş içersinde, Jacob Gens, daha önce yana ayırmış olduğu çocuğu bastonunun sapıyla boynundan çekiyor.

Onu tek çocuklu ailenin yanına itip kükrüyor: "Hey budala! İşte senin öteki oğlun! Aptal adam, bunu bir kez daha yaparsan, onu kesin olarak kaybedersin!" Çocuk, hayatta kalacakların içinde yer alan yabancı aileye gidiyor. Artık kurtulmuştur.

(Beyaz projeksiyon perdesi tekrar yukarı çıkar. Hastane-nin bodrumundaki topluluk, daha önce neredeyse, yine orada görünür. Tartışma sürer.)

HAHAM: Sayın Dr. Weiner! Bizler hukuk ve ahlâk açısından kimin yaşayıp kimin ölmesi gerektiğine karar verecek yetkiye sahip değiliz. Buna ancak Tanrı karar verebilir. Yalnızca Tanrı, başkası değil.

WEINER: Saygısızlık saymayın ama, Sayın Haham, sözünü ettiğiniz nasıl bir dünyadır? Sizin ilkeleriniz, ancak adaletin bulunduğu bir dünyada geçerlidir. Ama burada? Böyle bir dünyada? Burada her şeye insanlar karar veriyor. Her şeye! Ve sizin Tanrı iradesi dediğiniz şey, kötü insanların iradesidir.

HAHAM: Tanrıya küfürdür bu!

WEINER: Bizi hayata bağlayan, Kızılordunun buraya girdiği günü görebilme umududur. Bu ilaç ampulünde 'BEL-Kİ' sözcüğü var. Görüyor musunuz? İnsülin olarak tanınan bu sıvı, kimi insanlar için, ilkelerinizde bulunan dan çok daha fazla umut taşıyor. Kimi insanlar için bu ilaç, gerçek bir umuttur. Kimilerininse, özlemle beklediği günü görmesini sağlayamayacaktır. Ve Tanrı katında karar verilmiyor buna. Burada veriliyor, işte bu ampul sayesinde! Hangi hastaya bununla yardım edebileceğimi bildiğim halde, bilmiyormuş gibi yapamam.

HAHAM: Tanrıya küfürdür bu!

WEINER: Sayın Dr. Gottlieb, siz benden daha yaşlı ve daha deneyimli bir hekimsiniz, Neden hiçbir şey söylemiyorsunuz? Beni desteklemeniz gerekir. Sonuç olarak neyin sözünü ettiğimi çok iyi biliyorsunuz.

GOTTLIEB: Hastalar arasında insanlık dışı ayırım yapıldığı gerekçesiyle bu toplantıyı terk ediyorum.

WEINER: Peki bana, ilaçları tükenene kadar, bir otomat gibi dağıtmamı mı öneriyorsunuz? Bu mudur ahlâk anlayışınız? Akli kullanmadan, bir otomat gibi davranmak, duygusuzca ve mantıksızca bir şey değil mi?

GOTTLIEB: Ne istiyorsanız, onu yapın. Ben bu işte yokum. Siz tıp bilimini canavarlığa alet ediyorsunuz. Hastalar arasında bir ayıklama, bu Nazi hekimliğidir!

WEINER: *Ben mi canavarlığa alet ediyorum? Asıl sizsiniz bunu yapan! Hepsini ölüme siz mahkûm ediyorsunuz: Sorumluluktan kaçıyor*sunuz! Nazi hekimliği, *budur!* (*Hepsi gider. Yalnız WEINER kalır. Arkalarından seslenir.*)

'Siz aslında kimi protesto ediyorsunuz? Beni mi? Yoksa kendi vicdanınızı mı?

12. SAHNE

(GENS içeri girer. Hastanenin bodrumuna bir ziyarette bulunmaktadır. Elinde bir şişe vardır ve sarhoştur. Sarsıntı geçirmiş gibidir. Dili dolaşır.)

GENS: Anne, baba, çocuk, çocuk...

(WEINER'i fark eder, ona el sallar ve kendini giysi yığınının üstüne atar.)

Neden buradasın hâlâ? (Kısa bir ara) Niçin kaçmıyorsun? Partizanlara git haydi! Polonya için gerekli her türlü belge var sende. Sahte belgeler... İnkâra kalkışma. Biliyorum. Senin yüzün de, tam bir Polonyalı. Varşova şivesiyle konuşuyorsun zaten. Daha ne bekliyorsun? Neyi? (Sessizlik) Getto'da gelecek yok. Niçin kaçmıyorsun partizanların yanına?

WEINER: Korkuyorum.

GENS: Senin ormanlarda yaşama şansın, Getto'dan daha fazla.

WEINER: Karar verecek cesaret yok bende.

GENS: Ya burada kalmaya, buna cesaretin var mı?

WEINER: Kaçıp gitmek ve savaşmak, Getto'da kalıp tam bir umutsuzlukla ölümü beklemekten daha fazla cesaret gerektirir.

GENS: Anlamıyorum.

WEINER: İnsan kaçıp giderse bir karar vermiş olur, bu karardan da kendisi sorumludur. Yalnız kendisi. Burada, Getto'da ise insan herhangi bir karara varmadan yaşamını sürdürebilir. Her şey olayların akışına bırakılır. Burada hareketsizlik felsefesinden daha güzel bir şey yok. Beklemek ve hiçbir şey yapmamak.

GENS: Getto'da gelecek yok.

WEINER: Siz Litvanya Ordusunda subaydınız. Silâhlardan anlıyorsunuz. Savaşabilirsiniz. İsteddiğiniz an Getto'yu

terk edebilirsiniz. Niçin ormanlara gitmiyorsunuz?

GENS: *(Bir ayyaşın edepsizliğiyle)* Benim yerim burası. Getto. Kalan Yahudilerle birlikte. Ormana da kaçmıyorum işte.

WEINER: Bir yanıt değil bu. Siz de benim kadar biliyorsunuz ki, ormana giden yol, bir kaçış değildir. İnsan savaşmak için gider ormana. Ormanlarda yaşayan partizanlar kahramandırlar.

(GENS, bütün sarhoşluğu uçup gitmiş gibi, dimdik doğrulur.)

GENS: İyi dinle! Almanların bizim için ne düşündüğünü henüz kavramadığın gün gibi ortada. Onlara karşı direniş hareketi, sadece silâhlanmak ve savaşmak anlamına gelmez. Ormanlara kaçmaktan ya da sabotaj ve öldürme olaylarından daha fazla bir şeydir direnmek, hatta Getto'daki yeraltı örgütünün düşünebildiğinin de ötesinde bir şeydir.

(WEINER, GENS'in sözünü kesmeyi dener, ama o konuşmasını sürdürür. Sesi yükselmiştir.)

Bundan habersizmişsin gibi davranma öyle! Ağır yaralı olarak Ponary'den kaçmayı başaran küçük bir kızı getirdiklerinde, yeraltı hareketinin başkanını buraya, hastaneye sen kendin getirdin. Getto'da ne olup bittiğinden haberim var. Bana sordun. O halde dinle! Almanların istediği, yalnızca bizim bedenlerimizi yok etmek değil. Hayır! Ruhumuzu da yok etmek istiyorlar. Anlıyor musun? Ruhlarımıza nüfuz etmek istiyorlar. Kurşunlarını etimize, düşüncelerini de ruhumuza saplamakta kesin kararlılar. Anlıyor musun? Onlara karşı savaşımız bir akıl savaşı olmak zorundadır. Dinliyor musun? Böyle bir şey olmamalı! Asla! Onları yumruklarımızla değil, aklımızla yeneceğiz! İnsülin konusunda da anlatacaklarım var. Yahudi halkı şu anda tarihinin en ağır dönemini yaşamaktadır. Almanlar hepimizi katletmek istiyorlar. Daha önce milyonlarca Yahu-

di öldürüldü. Ama hepimizi öldürmeyecekler. Savaşı kaybedecekler, ama bizi manen yenmelerine izin vermemeliyiz. Ölümcül hastalıklarını bize bulaştırmalarına izin vermemeliyiz. Anlıyor musun? Zafere ulaşmak istiyorsak, güçlü olanlarımızı, ruhumuzu onlardan korumak ve kurtarmak zorundayız. Yalnız beden değil, manen de kurtarmalıyız. Anlıyor musun? Ayıklanma! Başka seçeneğimiz yok. Hastalar, güçsüzler, umutsuz durumda olanlar, feda edilmelidir. İnsulin için söyleyeceklerim bu kadar! Bilmiyorum, gelecek kuşaklar burada olup bitenleri anlayabilecekler mi... Almak zorunda kaldığımız kararları onaylayabilecekler mi?.. Ama biz, kurtarılacak ne varsa, kurtarmalıyız! O nedenle burada bir tiyatro olmasını ve konferanslar, kültürel etkinlikler, eğitim ve çocuklar için İbranice öğretimi istiyorum. İşte bundan dolayı ormanlara gitmiyorum, nedeni bu. Kurtarabileceğim kadar Yahudiyi kurtarmak istiyorum!

(Şişeden bir yudum alır, doğrulur ve gider. Bu arada mırıldanır.)

Getto'da gelecek yok. Gelecek yok.

13. SAHNE

(GENS çıkarken, içeriye tabut taşıyan dört genç adam girer. Getto'yu çevreleyen duvardaki bir delikten girmişlerdir. GENS, genç adamları cep feneriyle aydınlatır. Gençler oldukları yerde kalakalırlar. GENS içlerinden birini tanır.)

GENS: Leibele Grodzenski mi?

LEIB: Evet, şef.

GENS: (Tabutu gösterir) Bu nedir?

LEIB: Getto'nun dışındaki mezarlıkta birini gömdüler, biz de tabutu geri getiriyoruz.

GENS: Duvardaki delikten geçerek mi? Kapı yok muydu?

LEIB: Bu yol daha kısa...

GENS: Acaba onun içersinde yeraltı hareketi için silâhlar da bulunuyor mu? Hayır, değil mi?

LEIB: Yeraltı hareketi için silâhlar mı? Biz mi? Şaka yapma, Şef...

GENS: O halde ne var içinde? Macar salamı mı? Şeker mi? Kahve mi?

LEIB: Ölünün ruhu, Şef: Yemin ederim.

GENS: Bana biraz ağır bir ruhmuş gibi görünüyor, ha?

LEIB: Eh, öylesi de var, böylesi de, Şef.

GENS: Yarın sabah saat dokuzda, 5000 rublelik bir bağışla komiserliğe gelin, suçlu gençler için kurduğumuz cezaevi yararına olacak bu. Tamam mı?

LEIB: 3000 ruble olsa?

GENS: Derhal komiserliğe gel benimle!

LEIB: Yarın sabah, saat dokuz, 5000 ruble, Şef. Leib Grodzenski söz veriyor sana!

(GENS, LEIB'in yakasına yapışır.)

GENS: Benimle geliyorsun! Dostların gelip de seni kurtarıncaya kadar, orada kalacaksın, anladın mı? Bir dahaki sefere, siz ycraltı mensupları, Jacob Gens'e takılmaktan sakının.

(LEIB'i itekler ve onunla çıkar. Diğer üçü, tabutla sahne de kalır.)

JANKEL: Hey, Geiwisch, şimdi ne yapıyoruz? Onu dışarı çıkartalım mı hemen?

GEIWISCH: Yanında 5000 ruble var mı, salak adam?

JANKEL: O halde, ne yapalım?

GEIWISCH: Weisskopf denen adam gelip malları alıncaya kadar bekleriz. Bize mangırları sayınca biz de gidip Leib'ı dışarı çıkartabiliriz.

(JANKEL ve GEIWISCH tabutun üzerine otururlar ve kendilerine bir sigara sararlar. 'Gangster Şarkısı'nı söyleyip dans ederler.)

HEP BİRDEN: (Şarkı söylerler)

Bizler bir takımız, kimse dağıtamaz bizi
hiç yakalanmayız, kimseler tutamaz bizi
pusudayız pusuda
çünkü orda rahat var
ve sorun değil asla
bizim için bir duvar
yıkılsa da bu dünya
asla bozulmayız biz
bozulsa da işimiz
hep belâ var Getto'da
değişmez hikâyemiz
onlar kalın kafalı
asla bozulmayız biz
hiç mi hiç bozulmayız

Ortalığı yıkar da yatarız yosmalarla
gönüllü olmazlarsa o zaman bu iş zorla

kanun vız gelir bize
yoktur bizim tabu'muz
korkan koyundur ama
biz vurgunu vururuz

Başkaları uyurken yollardayız hepimiz
Yahudi Kurulundan bozuktur sinirimiz
ne Gens, ne de şu Stenz
ilgilendirir bizi
Kittel'in zart zurtu da bizim için fark etmez
yıkılsa da bu dünya
asla bozulmayız biz
bozulursa işimiz
hep belâ var Getto'da
değişmez hikâyemiz
onlar kalın kafalı
asla bozulmayız biz
hiç mi hiç bozulmayız

JANKEL: Pışışt!.. Oradan biri geliyor!

GEIWISCH: Bizimki mi yoksa?

(CHASSID *gelir.*)

CHASSID: Merhaba, gençler.

GEIWISCH: Weisskopf'tan mı geliyorsun?

CHASSID: El falına bakıyorum.

GEIWISCH: Defol burdan!

CHASSID: Oh-ho, ne görüyorum orada? Gelecek hafta
esaslı bir değişiklik olacak senin hayatında.

GEIWISCH: Defol, dedim!

ELIA: Bir dakika. Nereden bildin bunu? Daha elime bile
bakmış değilsin.

CHASSID: Kulak falından da anlarım. Bununla birlikte el fa-
lında daha çok şey görebilirim.

ELIA: Öyleyse haydi! Oku elimi.

(CHASSID'e *elini uzatır, o da okumaya başlar.*)

CHASSID: Oh-ho, ne görüyorum orada... sekiz, üçü yeni-

yor. Elinin çizgileri bana, Chet'in Gimmel'i yendiğini söylüyor. Gimmel, Germen'lere eşittir. Chet ise, özgürlük ve bağımsızlık anlamına gelen Cherut'a eşit. Üç vakte kadar Almanlardan kurtulmuş olacağız, umarım, adları ve anıları belleğimizden silinir, böylece bu işin sonu gelir.

ELIA: 'Üç vakit' ne oluyor?

CHASSID: Üç hafta mı desem, üç ay mı desem, yoksa üç yıl mı... *(Avucunu açar.)* Otuz ruble lütfen...

ELIA: Üç saniyeye ne dersin?

CHASSID: Belki. Lütfen 30 ruble.

ELIA: Al öyleyse.

(Onu bıçaklar. CHASSID, kamundaki bıçakla ELIA tarafından birkaç adım öteye çekilir. Elia bıçağı dışarı çıkarır, CHASSID yere düşer. ELIA onun cebini yoklar.)

GEIWISCH: *(Bağırır)* Neden yaptın bunu, koca budala!

(CHASSID'in yanına çömelmiş olan ELIA, ayağa kalkar. Elinde bir tomar para tutmaktadır.)

ELIA: İşte, bin, iki bin, altı bin, on bin!

GEIWISCH: Tabuttaki malı çıkarıp içine bunu koyalım!

(Tabuta giderek kapağını açarlar. Tabutun içinden kefe-ne sarılı biri doğrulur ve oturur. Ölü, daha sonra ayağa kalkar. Üç genç adam, çılgılık çılgılığa kaçışırlar. Ölü, tabuttan çıkar ve üzerindeki kefeni çıkarır. Bu sırada KRUK kitaplığına girer, görünmeyen sekreterine yazdırmaya başlar. Yazı makinesinin tıkırtıları işitilir.)

KRUK: Bu, Getto'da soygun amacıyla işlenen ikinci cinayet. Bu kez katillerin Getto-Yeraltı Dünyasından oldukları besbelli. Araştırmalarım, soygun ve cinayetin Getto'da çok yaygınlaşan karaborsayla yakın ilişkisi bulunduğunu ortaya çıkardı. Zengin Getto sakinleri, pahalı eşyalara para ödeyebiliyorlar, bizim Yeraltı Dünyası da bu malları sağlıyor.

(Bu arada ölü üzerindeki kefeni çıkarmıştır, bu KIT-

TEL'dir. Kefeni tabuta fırlatır, oradan kalın bir kitap alır ve tabutı yine kapatır. Kalın çerçeveli bir bağa gözlük takar, kitabı koltuğunun altına yerleştirir ve böylece DR. PAUL'e dönüşür. Döner, KRUK'un kitaplığına girer.)

14. SAHNE

PAUL: Bay Hermann Kruk'la mı müşerref oluyorum?

KRUK: Ya ben kiminle müşerref oluyorum?

PAUL: Dr. Paul. Rossenberg Yahudisiz Yahudiliği Araştırma Merkezinden. Sizi tanıdığımı sevindim. Kurumumuzun adını daha önce duymuş muydunuz?

KRUK: Duymuştum, ama fazla bir şey bilmiyorum.

PAUL: Öyleyse anlatayım, Bay Kruk, kurumumuz Yahudi kültürünün her kesiminden gelen bilimadamları ve uzmanlara çalışmakta, onları bu iş için seçilmiş belirli Getto'lara göndermektedir. Amacımız bu kültürün manevî ve dinî öğelerini araştırmak ve belgelendirmektir, şöyle de ifade edebilirim, sap ile samanı birbirinden ayırmaktır. Biz, bu kültürü temsil eden seçilmiş malzemeyi belirli yerlerde toplamayı ve daha sonra da Frankfurt'taki Merkez-Enstitüye göndermeyi planlamaktayız. Bu zengin kültürün günümüzdeki son temsilcileri bir talihsizliğe uğramadan önce, söz konusu işin sonuçlandırılması gerekiyor. Ben, Wilna'ya gönderilme onuruna sahip oldum, aramızda bilimadamlarına yakışır çok yakın ilişkilerin kurulup gelişeceğini ummaktayım. Hakkınızda bazı şeyler duymuştum. Ama sizin benim hakkımda hiçbir şey bilmediğiniz muhakkak. Bu yüzden size en son kitaplarımı takdim edebilir miyim?

(Koltuğunda taşıdığı kitapları KRUK'a sunar. KRUK kitapları karıştırır.)

KRUK: Talmud üzerine araştırmalar...

PAUL: Doğru. Kudüs Talmud'u. Gördüğünüz gibi, bu benim uzmanlık alanım. Üzülerek itiraf etmeliyim ki, Aramîce'ye henüz vakıf değilim. Ama öğrenmeye başladım. Hatta Babil Talmud'u da bana o kadar yabancı değil. Bir sayfa Gemorè'yi dilimize çevirebilirim.

KRUK: Nasıl oldu da, beni gelip buldunuz, sorabilir miyim?

PAUL: Şöyle, bir eğretilenle ifade etmek gerekirse, Haham Jochanaan Ben Sakkai'nin kullandığı yöntemi tersine çevirip kullandım.

KRUK: Anlamadım, nasıl?

PAUL: O, işgal altındaki Kudüs'ü tapınak yıkılmadan önceki akşam terk etmişti. Kentin dışına dört öğrencisi tarafından bir tabut içersinde taşındı. İşte ben buraya, Litvanya'nın Kudüs'üne¹ – yine bir eğretilenle ifade etmem gerekirse – aynı yoldan ayak bastım. Hah! Hah! Oturalım mı?

KRUK: Buyrun!

PAUL: Büyük şairiniz Bialik'in dediği: 'Ayakta iken sen-konuşursun-oturunca...'

KRUK: 'Konuşulur...'

(PAUL güler, KRUK da onunla birlikte güler, sonra ciddileşir.)

Nasıl olur da, bir...

(Susar, sorusunu PAUL tamamlar.)

PAUL: Benim gibi bir kâfir nasıl olur da Yiddiş² konuşur? Bunu sormaktan niye korkuyorsunuz? Yoksa bir kâfir benzemiyor muyum? Kudüs'te bile beni Yahudi sandılar. Hiç olmazsa Araplar. 1936 Mezalimi'nde beni neredeyse öldürüyorlardı. Pazarda dolaşırken birkaç Arap sokak serserisinin eline düşmüştüm. Yahudi Haganah devrimcileri – ne adamlardı onlar son anda yetişip beni kurtarmasalardı, şimdi burada karşı karşıya oturamaz, sohbet edemezdik. Hah! Hah!

(Gülüşü ansızın tehditkâr bir hal alır. Hep beklenmedik bir anda güler, arkasından birdenbire ciddileşir. Sesi bir anda buz gibi olabilmektedir.)

Kudüs'te bulundunuz mu?

1. O dönemde Wilna Yahudiler için Litvanya'nın Kudüs'ü sayılıyordu. (Çev.)

2. Yahudi Almancası. (Çev.)

KRUK: Hayır.

PAUL: Bu bir ayıp.

KRUK: Filistin'i de hiç görmedim.

PAUL: Bu, daha da büyük bir ayıp.

KRUK: Siyonist değilim ben.

PAUL: Komünist miydiniz?

(KRUK ona bakar ve yalan söylemenin gereksiz olduğunu anlar.)

KRUK: Öyleydim!

PAUL: Siz, Komünist Enternasyonalin Polonya Kesimi kurucu üyesiydiniz.

KRUK: Hakkımda her şeyi biliyorsunuz.

PAUL: Hayatınızda böyle bir komünist dönemin bulunmasından bugün sıkıntı duyuyor musunuz?

KRUK: Sıkıntı mı? (Kısa bir ara) Hayır. Ekim Devrimi gerçekleştiği sırada heyecandan sarhoş olmuştum. Bu devrimin haksızlıklara son vereceğine ve Yahudiler de dahil olmak üzere ulusal azınlıkların artık izlenmeyeceklerine kesinlikle inanıyordum.

PAUL: Siz partiden Stalinci zorbalıklardan daha önce ayrılmıştınız, değil mi?

KRUK: Çok daha önce. Ben Stalin yüzünden ayrılmadım, kendi partimdeki Yahudi eylemcilerin Yahudi kültürünü ihmal etmeleri ve yermeleri yüzünden ayrıldım.

PAUL: Hem de dindar olmadığınız halde?

KRUK: Hiçbir zaman dindar olmadım, bir tanrıtanımaz olarak da öleceğim. Buna karşın Yahudilerin kendi inançlarından nefret etmeleri, hep anlaşılmaz bir şey olarak kalmıştır bende.

PAUL: Peki, şimdi anlıyor musunuz bunu?

KRUK: Evet, Almanların sayesinde.

PAUL: Anlamadım.

KRUK: Almanların bize revâ gördüğü onca şeyden sonra, Yahudi Gestapo Ajanı Dessler ya da Getto Karakol Şefi Yahudi Lewas, Yahudileri sadistçe dövebildiği ya

da Yahudi Danışma Kurulu binalarında düzenlenen eğlencelerde Yahudi polisinin Alman subaylarla kardeşlik ettiği, kafa çektiği ve Yahudi fahişelerle düşüp kalktığı dikkate alınırsa, Yahudilerin kendi kendilerine karşı ne kadar derin bir kin duyduklarını kavrayabiliyorum.

PAUL: Buna rağmen siz inançlı bir sosyalist, sizdeki deyişle, bir bundist olarak mı kaldınız?

KRUK: Evet, ben öyleyim.

PAUL: Başınızdan geçen bunca şeyden sonra, sosyalizmin azınlıklar konusunda Yahudilerin kültürel özerkliğine izin vereceğine hâlâ inanıyor musunuz?

KRUK: Evet. Belki o günü görmeyeceğim, ama buna kesinlikle inanıyorum.

PAUL: Bu bana bir şasid¹ efsanesini hatırlatıyor. Kralın biri, işlediği suçtan dolayı oğluna kızar ve onu sarayından kovar. Ne var ki, çok geçmeden bundan pişmanlık duyar. Bir ulak çağırır ve der ki: ‘Git, oğlumu bul ve benden istediği üç şeyi sor.’ Ulak gider, kralın oğlunu perperişan ve kirpas içinde bulur. Prense der ki: ‘Kralın ulağı gelip de senden üç dilekte bulunmanı isteseydi, yanıtın ne olurdu?’ Prens yanıtlar: ‘Ekmek, giyecek ve bir yuva.’ Ulak geri döner, olanları krala anlatır. Bunun üzerine kral der ki: ‘Oğlum bir prens olduğunu unutmuş. Yoksa bir tek dilekte bulunurdu: ‘Saraya geri dönmek’. Böylece öteki dilekleri de yerine gelirdi. Bir dolu giysiye, en iyi yiyeceklere ve yuvasına sahip olurdu. Demek ki oğlumu hepten kaybetmişim.’ – Siz Yahudilerin kültürel özerkliğinin ve onlara lütuf kabilinden verilecek birkaç ayrıcalığın mı düşünüyorsunuz? Saraya dönmeyi niçin istemiyorsunuz? Filistin’de hepsine sahip olabilirsiniz, günün birinde iyinin kötüye galip geleceğini beklemenize gerek kalmazdı.

1. Doğu Avrupa’da yerleşik Yahudi mezhebi.

KRUK: Sayın Dr. Paul, siyonistler hesabına reklam mı yapıyorsunuz? Kudüs'te ne yaptınız?

PAUL: İbrani Üniversitesinde okudum. Bir soru sormama izin verin: Gens'in Getto'yu yönetirken Dessler ve Muschkat gibi adamlardan yararlanmasına taraftar olmadığınızı biliyorum...

KRUK: Gens, sizin koyduğunuz koşullar altında ne yapılabilirse onu yapıyor.

PAUL: Savunmayın bu adamları! Ben de hoşnut değilim onlardan. Bizim gibi olmak için çok çaba harcıyorlar. Hiç kimse, dev aynasında kendi iğrenç karikatürünü görmekten hoşlanmaz. Ama siz farklısınız. Yolunuzdan şaşmıyorsunuz. Dinleyin, Kruk. Gençliğinizde 1921-1922 yılları arasında Polonya'daki Yahudi aleyhtarı zorbalıklar sırasında, yeraltı hareketinin bazı cesur eylemlerinden sorumlu olduğunuzu biliyorum. Korkusuz bir adamsınız, bunu biliyorum. Gens ve arkadaşlarının artık bize uygun düşmediğini, onları atıp yerine sizi getirmek istediğimizi söylesem, ne dersiniz? Birlikte çalışmayı arzuladığınız adamları kendiniz seçebilirsiniz.

KRUK: Teşekkürler! Asla olmaz! Hiçbir görev kabul etmiyorum.

PAUL: Bu reddedişinizle Gens'e taç giydirmiş olsanız da mı?

KRUK: Vay! Vay! Vay! Sizin lütfunuza bağlı olan bir kraldan Tanrı korusun bizi. Şasid efsanesine gelince: Prens asla kaybetmiş değildi. O, insanların gerçekten neye gereksinim duyduğunu, nelerden vazgeçebileceğini tam anlamıştı. İnsanlar için yuva, herhangi bir ülkede değil, ancak kendi kültürleri içersinde olur. Kültürleri olmazsa kimliklerini de yitirirler.

PAUL: Siz azınlıkta kalmayı yeğlediniz ve bununla da Filistin'in ve siyonizmin geleceğini Gens gibi adamlara terk ettiniz. Bizim veya başkasının, onlara sunduğu

yetkiyi geri çevirmeyeceklerdir.

KRUK: Getto'da belki, ama Filistin'de değil.

PAUL: İzninizle, ben başka düşüncedeyim. Kudüs'te öğrenim gördüğümü söylemiştim size. Ama hepsi bundan ibaret değil. İçinde Gens ve Dessler'in de yer aldığı aynı siyonist harekete mensup belirli grupların yöneticileriyle de bağlantım oldu. Ne konuştuğumu çok iyi bilmekteyim. Sizin temsil ettiğiniz ve uluslarımız arasındaki yaşamsal önem taşıyan dengeyi kurabilecek tek öge olan Yahudiliğin büyük bir hayranıyım. Tam siyasal etkileme olanağına sahipken görev almak istemeyişinize üzülmüyorum. Korkunç bir tarihî yanlış düzeltibilirdiniz!

KRUK: Hangi önemli denge? Hangi tarihî yanlış? Hangi olanak? Siz neden söz ediyorsunuz?

PAUL: Bunu bir başka fırsatta tekrar tartışacağız.

(Ayağa kalkar, bir liste çıkarır, KRUK'a verir.)

Gelecek sefer bu kitapları, Berlin'e gönderilecek biçimde paketlenmiş olarak hazırlayın bana. Ayrıca sizden Wilna'daki Karaylar Mezhebi üzerine bir araştırma yapmanızı istiyorum. Berlin'de Karayların Yahudi ırkından olup olmadıklarına dair bilimsel bir açıklamaya gereksinim var.

(Arka planda kalabalığın gürültüsü duyulur. PAUL ve KRUK ayağa kalkarlar. PAUL, gürültünün geldiği yönü işaret eder.)

Görüyor musunuz? Öteki Yahudiler bunlar. İktidarın yolunu biliyorlar. Onlar, bizim biçimi bozulmuş kari-katürlerimiz.

(Acı acı güler ve kaybolur.)

15. SAHNE

(GENS, YARGIÇ, DR. GÖTTLIEB, DESSLER ve MUSCHKAT girerler. Son ikisi, kolunda işaret bulunan Getto polis üniforması giymiştir. DESSLER göbekli, kel kafalı, kalın ve siyah bıyıklıdır. DESSLER ve MUSCHKAT, ölüm cezasına çarptırılan GEIWISCH, ELIA ve JANKEL'ı idam sehpasına götürürler. Üçünün de elleri arkalarından bağlanmıştır. Kafilenin sahneye gelişi sırasında kasap giysili iki kişi, üst kenarına birer et kancası yerleştirilmiş yaklaşık üç metre yüksekliğindeki üç büyük idam sehpasını sahneye sürerler. Kancalar-dan cellat ipleri sarkmaktadır. Onların altına üç sandalye konur. Bunlar olup biterken GENS bağırır.)

GENS: Yargıç bey!

YARGIÇ: Wilna Gettosu Yahudi Mahkemesi, sanık Jankel Polikanski ile Itzig ve Elia Geiwisch kardeşlerin durumunu 4 Haziran 1942 tarihindeki duruşmada görüştü. Sanıklar 3 Haziran gecesi tiyatro oyuncusu ve falcı Joseph Gerstein'ı bıçaklamakla suçlanmaktaydılar. Davanın sonucunda anlaşılmıştır ki sanıklar yalnız adı geçeni öldürmekle kalmamış, maktul Herzl Liedes'i de öldürmüş ve Strashuna Caddesi, No. 9'daki evin bodrumuna gömmüşlerdir. Getto Mahkemesi, her iki olayda sanıkları suçlu bulmuş ve asılarak idamlarına karar vermiştir.

GENS: Yargıç bey, Yahudi Danışma Kurulunun sayın üyeleri, polis şefleri, bayanlar, baylar! Yetmiş beş bin Yahudiden geriye yalnızca on altı bin kişi kaldı. Bu on altı bin Yahudinin görevi, dürüst, namuslu ve çalışkan insanlar olmaktır. Böyle olmayanların yazgısı, bu mahkûmlarinkiyle aynı olacaktır. Biz buna benzer her durumda kesinlikle takipçi olacak ve cezayı bizzat infaz edeceğiz.

(KITTEL içeri girer, GENS'in yakınında durur. Kısaca selâmlaşırlar. GENS devam eder.)

Öbür Yahudileri öldüren üç Yahudi katilin ölüm cezası bugün Schlachter Sokağı No. 9'da eski mezbahanın avlusunda infaz edilecek. İnfaz, canımızı korumak ve Getto'da düzeni sağlamakla görevli Yahudi polisi tarafından gerçekleştirilecek. Polis şimdi görevini yerine getirecek ve cezayı infaz edecek. Başlatalım.

(DESSLER ve MUSCHKAT idam mahkûmlarının yanına giderler ve onları darağacına götürürler. Üçü de sandalyelere çıkar. İlmikler boyunlarına geçirilir. GENS bastonunu kaldırır ve onu hızla aşağı indirerek işaret verir. Sandalyeler itilir ve üçü de asılır. KRUK, görünmeyen sekreterine yazdırır.)

KRUK: Mahkûm Jankel Polikanski'nin asıldığı ip koptu ve Jankel yere düştü. Yaşıyordu. Gens, onu eski bir idam geleneğine göre, bağışlamak istedi. Ne var ki, mahkûm tekrar ayağa kaldırıldıktan sonra Kittel, Roma kayzerleri gibi başparmağıyla aşağıya doğru bir işaret yaptı. Bunun üzerine Jankel ikinci kez asıldı. (Arka planda, asılanların sallandığı ve bedenlerinin henüz çırpındığı bir sırada KITTEL sahnenin ortasına gider, kolunu kaldırır ve mühürlü bir yazıyı çıkarıp mühürü söktükten sonra bir duyuru yapar.)

KRUK: Her bakımdan kusursuz bir iş görmüş olan Wilna Gettosu'ndaki Özerk Yahudi Yönetiminin bu şenlikli ve etkili gösterisinde size şunu duyurmak istiyorum: Wilna-Getto Yönetimi pek yakında yepyeni ve önemli bir görev üstleneceğinden, ayrıca bugünkü Yahudi Danışma Kurulu şimdiki bileşiminin durağanlığı yüzünden üzerine düşen sorumluluğu gerekli etkenlikle yerine getiremeyeceğinden, bu kurulun feshedildiğini resmen ilan ediyorum. Onun yerine Getto'nun yeni yöneticiliğine Jacob Gens'i getiriyorum. (Alkış) Sekreter olarak Bay Fried kendisine yardımcı olacaktır. Polisle

ilgili görevleri ise, Bay Dessler yüklenecek. (*Bravo sesleri*)

GENS: (*Elini kaldırır*) Polis müdürlerini ve cemaatimizdeki öteki resmi görevlileri, Yahudi Danışma Kurulu binasında Getto yönetiminin değişmesiyle ilgili olarak düzenlenen şenliğe davet ediyorum. Yeni yönetimin halka hizmet için her şeyi yapacağı yolunda güvence veriyorum.

KITTEL: (*Elini kaldırır*) İyi bir müzik ve iyi bir tiyatroyu garanti ederseniz, şenliğe katılmaktan sevinç duyacağım. Ve unutulmaz kadın şarkıcınızı yeniden dinlemek, benim için büyük bir onur olacak. Belki de şenliğiniz, onunla olan küçük hesabımı kapatmak için gerçek bir fırsattır benim için.

(*Mektubu katlar ve cebine sokar. Gitmek için döner, ancak gitmeden önce bir an durur.*)

Öte yandan, bu olay şerefine, Getto'ya çiçek getirilmesine bir kerelik izin veriyorum.

(KITTEL gider. İçeri neşeli bir müzik çalan cazband girer. Cesetler darağacından alınır, darağaçları dışarı çıkarılır. WEISSKOPF, büyük bir heyecanla sahneye dalar.)

16. SAHNE

(WEISSKOPF hazırlıkları sürdürürken, bir yandan da şunlar olur: Tiyatro oyuncularını ellerinde büyük ve renkli çiçek demetleriyle sahneye gelirler. Sahneyi çiçeklerle donatırlar, çelenkler ve kâğıt fenerler asarlar, sahne süslenir. Halılar serilir, üzerine minderler konur. Şarap, sucuk ve kızarmış piliç bulunan büyük tepsiler getirilir. Şenlik için sahneye çekidüzen verilir. Şarkı söylenir. WEISSKOPF sürekli olarak oradan oraya koşuşturmaktadır.)

WEISSKOPF: Çiçek getirin! Daha çok çiçek! Her yer çiçek dolmalı. Burada soğuk büfe kurulacak, kızarmış piliçleri de oraya koyun. Sos kabını da yanına. – Salça tenceresi nerede? – Salça nerede? Oh – salça tenceresini getirin! Evet, sana söylüyorum, budala. Ne zaman getirmeyi düşünüyorsun onu? Konuklar buraya gelince mi? İçkiler oraya! – Bir dakika! – Hayır! Şişeleri bütün salona dağıtın! Herkes rahatça yararlanabilmeli. – Bütün şişeleri açın. – Açın bütün şişeleri. Geriye ne kalır diye kaygınız olmasın. Arta kalanlar, yarın doğru fukara mutfağına. Yahudilerin nasıl bir şenlik düzenlediklerini onlara göstereceğiz! Bunu göstereceğiz o domuzlara! – Rus birası nerede? Gel buraya salak! Rus biralarını da buraya koy! – Açık seçik söyledim, bütün şişeler açılacak. – Tasarrufun sırası değil! – Salak herif! – Maria! Babanın parası mı bu? – Parayı ben veriyorum! – Tasarrufa gerek yok! Onlarla bugün bir iş kuracağım, on misli kâr getirecek, yüz misli! Orkestra burada. Sahne nerede? Ha, burası. – Tamam, sahne orası. – Sahne dekoru nerede? Ne, bütün dekorlar bundan mı ibaret? Fukara tiyatrosuna benzemiş burası! Bu dekorları düzenleyen kılkuyluk da kim? Çiçek getirin sahneye! – Yığınla çiçek! Güzel görünmeli di-

şardan bakılınca, hoşâ gitmeli. Böyle. – Biraz daha çiçek. Esirgemeyin çiçekleri! Yahudilerin neler başara-bileceğini görsünler. Gözleri yuvalarından fırlasın, ağzından burnundan yine yerine girsin! Firavunun her türlü lâneti, Hiob'un uyuz illetiyle birlikte üzerlerine yağsın! – Eti masaya koyun güzelce. – Onu görsünler, yesinler, yerken de boğulsunlar. – Ağızlarına alsınlar da dillerinde çıban bitsin! Karınlarını davul gibi şişirsinler de boşaltamasınlar! Önleri arkaları tıkansın ki Titus kurdu beyinlerinde hora tepsin! Pilav tenceresi arkaya! Öylesine tıkinsınlar ki barsakları dışına çıksın, boyunlarına dolansın. Mükemmel, mükemmel! Fevkâ-lade! Her şey tamam mı? Orkestra, müzik! Lütfen! *(Orkestra çalmaya başlar. Konuklar gelir: GENS, DESSLER, MUSCHKAT, KITTEL, iki Gestapo memuru, Yahudi polisleri, üç Yahudi fahişe, KUKLA'sı ile SRULIK ve son derece güzel bir akşam kıyafeti içerisinde CHAJA. WEISSKOPF konukları karşılar, onları içki ve mezeye davet eder. Yemek esnasında CHAJA 'İlkbahar' şarkısını söyler.)*

CHAJA: *(Şarkı söyler)*

Geçiyorum Getto'nun karanlık yollarından,
her yerden yabancı bana.
Sevdiceğim nerede, nerede bulurum onu,
bunu bilen yok mu?

Bahar, götür benim gamımı,
Sevdiceğimi getir,
geri getir sadık yârimi.

Bahar, mavi kanatların üzerinde
kalbimi de al götür,
götür mutlu günlerime!

Ah yanımda olsan sonu gelir kışın
ve her yer neşe dolar.

Düşüme giriyorsun, çiçek dolu kupağın,
gel ve gitme uzaklara!

Güneş renkleri parlatır, ısıtır dünyamızı,
yararı var mı bana?

Kayboldun: söylesene, döneceğın zamanı,
ağlar ve çağırırım seni.

Bahar, götür benim gamımı,
Sevdiceğimi getir,
geri getir sadık yârimi.

Bahar, mavi kanatların üzerinde
kalbimi de al götür,
götür mutlu günlerime!

(Şarkı sırasında, içkili, danslı ve fahişeli bir eğlence başlar. Şarkı bittiğinde, konuklar alkış tutar. KITTEL elini kaldırır. Bir anda herkes susar. KITTEL, CHAJA'nın yanına gider, onun elini alır ve öper. Herkes alkışlar. KITTEL yine elini kaldırır. Yine herkes susar.)

KITTEL: (CHAJA'ya) Kapa gözlerini!

(CHAJA, söyleneni yapar. KITTEL cebinden büyük bir inci gerdanlık çıkarır. Konuklara gösterir. Hayranlıkla dolu bir şaşkınlık. KITTEL gerdanlığı CHAJA'nın boynuna takar.)

Şimdi açabilirsin.

CHAJA: (İnci gerdanlığı fark eder) Oh!

KITTEL: Ne yazık ki yalnızca inci bunlar, ama nereden geldiğini bilseydin...

(CHAJA gerdanlığı çıkarmak ister gibi bir harekette bulunur, ama KITTEL buna engel olur.)

Yo, yo. Ayakkabıyla başlayan, incide karar kılar. Zaten bana 25 gram fasulye borcun var hâlâ. Bağışla, bu şarkıyı hesaptan düşersek, 20 gram fasulye.

(CHAJA'nın yanından ayrılır, SRULIK'e gider, KUKLA'ya döner.)

Peki, küçük dostumuz ne yapıyor? Eskisi gibi küstah

mı hâlâ?

KUKLA: Neden küstah olsun? Sen buna küstahlık mı diyorsun? Yalnızca Yahudi cüretliliği.

KITTEL: Ha! Demek Yahudi cüretliliği! Çok ilginç! Kendine güveniyorsan, bana bir örnek ver bu Yahudi cüretliliğinden.

KUKLA: Pek iyi görünmüyorsun.

KITTEL: Doğru. Başım ağrıyor.

KUKLA: Birkaç kafa banyosu al, bütün ağrıların kesinlikle geçer.

KITTEL: Kafa banyosu da ne?

KUKLA: Başını üç kez suya sok, iki kez de dışarı çıkar.

(KITTEL güler, diğerleri ona ayak uydurur. KITTEL birden elini kaldırır. Herkes susar. Soluklarını tutarlar. KITTEL birden kahkahayı basar.)

KUKLA: Ha, ha! Biliyor musun, bir Alman fıkra dinlediği zaman niçin iki kez güler?

KITTEL: Hayır, niçin?

KUKLA: Birincisi kibarlığından, ikincisi ise fıkrayı en sonunda kavramış olmasından.

(KITTEL bir kez güler, susar, yine güler, yine susar.)

KITTEL: Hey, eski dost! Evet, tam bir küstahlık bu! Ama seninle bahse girerim, bundan daha küstah olmayı göze alamazsın.

KUKLA: Peki, nesine?

SRULIK: (KUKLA'ya) Kes sesini budala!

KUKLA: Sen kes sesini, budala! Bırak onu! Dinle: Ben hayatımı koyuyorum ortaya, sen de elli bin koyabilirsin.

(KITTEL elini pantolonunun cebine sokar, oradan bir kâğıt para çıkarır.)

KITTEL: Üstümde ne yazık ki yalnızca bin ruble var.

(WEISSKOPF ayağa fırlar, esas duruşa geçer ve bir tomar kâğıt parayı KITTEL'e uzatır.)

WEISSKOPF: Lütfen, buyrun, Bay Kittel.

KITTEL: Kalemin var mı? Bir makbuz vereceğim sana.

(WEISSKOPF bir kalem arar.)

KUKLA: Makbuz da ne oluyor? Alınan dürüstlüğüne güveni tamdır onun. Sizler Harkof'u aldınız, sonra geri verdiniz. Stalingrad'ı aldınız, onu da geri verdiniz. Bu nedenle paranı geri vereceğine güvenebilirsin, hem de 'kuruşu kuruşuna.'

(KITTEL, bir an şaşkınlığa düşer. Herkes dehşet içinde susup kalmıştır. KITTEL para tomarını SRULIK'e uzatır.)

KITTEL: Al bakalım! Bu kez sen kazandın.

(SRULIK elinde parayla, şaşkın kalakalır, kekeler, KITTEL'e parayı geri vermeye çalışır. Ama KITTEL, çoktan arkasını dönmüştür.)

SRULIK: Hayır, hayır, ah...

KUKLA: Budala! Sok onu cebine! Bir düzenbaz, bir başka düzenbazı dolandırmışsa, dolandırmış sayılmaz.

KITTEL: (Sert bir şekilde, SRULIK'e) Yeter!

(Herkes ölüm sessizliğine bürünür.)

WEISSKOPF: Bay Kittel! Bay Kittel! Bu konyağı şimdiye kadar hiç tatmadınız. Nefis bir Fransız konyağı.

(Elindeki bir kadeh konyağı ısrarla KITTEL'e verir. İki- si de kadehlerini bir dikişte boşaltırlar.)

KITTEL: Aaaahh! Paris'i hatırlatıyor bana... Paris... Paris... evet, evet...

(Orkestra Fransızca bir şarkı çalmaya başlar. CHAJA şarkı söyler. WEISSKOPF, KITTEL'le bir iş konusunu görüşmek için, sahnenin önüne doğru gider.)

HEP BİRDEN: (Şarkı söylerler)

Yaşarız sonsuz

Yansa da dünya

Yaşarız sonsuz

Yoksa da para

Kendisinden korkmadığımız düşman

Kara çalsa da yüzümüze çoğu zaman,
Yaşarız sonsuz
Burdayız hâlâ
Yaşarız sonsuz
Ve bir yıl daha
Yaşamak isteriz,
Hayatta kalmak,
Zorda kalarak
Yaşarız sonsuz
Burdayız hâlâ.

(Yahudi kabare şarkısı)

WEISSKOPF: Bay Kittel, size harika bir öneride bulunmak istiyorum.

(Her ikisi de ellerinde birer kadeh konyakla geri çekilirler. Eğlence, Fransızca şarkıların nağmeleriyle yoğunluk kazanır. Şarkı sona erdiği vakit, WEISSKOPF el çırpır. Herkes susar ve onu dinler.)

Bayanlar, baylar! İyi haberlerim var! Az önce Bay Kittel ile bizim Üniforma Onarım Atölyesi için en mükemmel anlaşmayı sağlamış bulunuyorum. Onarıma muhtaç dört yüz vagon dolusu üniforma teslim alıyoruz. İşimiz başımızdan aşacak. Ama hepsi bundan ibaret değil. Bu haberi kimden aldığımı size açıklamayacağım, ama Göring'le buluşmamın sağlanacağı bana resmen bildirildi. Berlin'e gideceğim ve ona siyasi iktidarla işletmemiz arasında beş yıllık bir plan sunacağım. Üniforma, donatım malzemeleri ve askerî botların yapımı için dev bir fabrika kuracağız. Bu kadar, baylar! Bu kadar... sağlığınıza içiyorum. Şerefe!

(Herkes içer. Müzik. Eğlence doruk noktasına ulaşır. KITTEL, GENS'in ön tarafta, sahne rampası üzerinde yapayalnız durduğunu fark eder.)

KITTEL: Gens! Gens!

(GENS, KITTEL'e doğru gider. KITTEL elini GENS' in omzuna koyar ve onunla birlikte rampada volta atar.)

Sana ne oldu, be adam? Hiç eğlenmiyorsun.

GENS: Yoo! Eğleniyorum ben.

KITTEL: Hayır, doğru değil bu! Dessler eğleniyor. Muschat eğleniyor. Lewas da eğleniyor. Ama sen eğlenmiyorsun bu şenlikte. Onu düzenleyen sensin, ama eğlenmiyorsun. Ve neden biliyor musun? Çünkü sen kıçımın deliğisin! Bunu, bizimle kardeşliği sağlasın diye düzenleyen de sensin. Bizden her türlü lütfu koparmak için eğlenceleri fırsat biliyorsun. Eğlenmezsen, hoşuma gitmez bu. Senden eğlenmeni istiyorum. Ne diyor şarkıda: 'I want to be happy, but I can't be happy till I make you happy too!'

GENS: Kendimi zorlayacağım.

KITTEL: Hiç gerek yok buna. Eğlenmen için sana yardımcı olacağım.

(KITTEL elini kaldırır. Herkes birden susar.)

KITTEL: Bayanlar, baylar! Dostum Gens'in krallığını büyütme karar verdiğimi size bildirmekten mutluluk duyuyorum. Bu nedenle Oschmany Gettosu'nu tasfiye ediyor ve bir eyalet olarak onu Wilna Gettosu'na katıyorum. Şu dakikadan itibaren Yahudi polisinin ve saygıdeğer Bay Dessler'in yardımı ile Oschmany Yahudilerine de hükmedeceksin.

(Alkış. DESSLER ayağa kalkar, saygıyla eğilir. KITTEL elini kaldırır. Birden sessizlik.)

Yalnız küçük bir sorun var. Bugün Oschmany'de dört bin Yahudi yaşıyor. Allah kahretsin, iki bin kişilik bir fazlalık bu. Bu nedenle bu akşam polis örgütünüzden bir birlik, Dessler yönetiminde...

DESSLER: Başüstüne!

KITTEL: ...harekete geçecek ve Oschmany Gettosunda bir ayıklama yapacak. Bu eylemin uygulanması için elbet-

te ki, oraya bizimkileri veya Litvanyalıları gönderebilirdik, fakat onlar Getto'da göründükleri vakit, gereksiz bir paniğe yol açmış olurlardı. Sizinkiler ise yiddiş biliyorlar, oranın halkı telâşa kapılmayacak ve işler yolunda gidecektir. Polisler ayağa kalsın!

(Yahudi polisleri fırlayıp ayağa kalkarlar. Hepsi, iç donlarıyladır.)

Oh, iç donuylasınız. Harika! Eski üniformalarınızı değiştirmeniz için emir vermekten kurtardınız beni. Oschmany eylemi nedeniyle, bu günün şerefine yeni üniformalarınızı alın. Çizme, deri palto ve Wilna'da büyük bir mağazada bulduğumuz Çar Ordusundaki Rus subaylarına ait kalpaklar. Üniformaları getirsen!

(Bir Alman asker, üniformaları getirir. Yahudi polisleri giyinirken GENS ve KITTEL sohbet ederler.)

GENS: Dört bin kişiden iki bini verimsiz nüfus olamaz!

KITTEL: Olamaz mı?

GENS: Hayır. Bizim deneyimlerimize göre, bu rakam en fazla bin kişi olabilir.

KITTEL: Nereden biliyorsun bunu? Pekâlâ, bin olsun.

GENS: Ya ayıklama sırasında bu rakamın sekiz yüz olduğu ortaya çıkarsa?

KITTEL: Üretkenlik, esnek bir kavram. Siz Yahudiler bana, tekerlekli sandalyesindeki seksenlik bir ihtiyarın hâlâ üretken olduğunu kanıtlayabilirsiniz belki. Sivri zekânızla, bu tekerlekli sandalyeye bir dinamo bağlar ve onun, yolda giderken elektrik ürettiğini kanıtlarsınız! Hah, hah, hah.

GENS: İhtiyarlık çok kesin bir ölçüt. Seksen ve daha yukarıdakileri ayıklama konusunda bir anlaşma sağlayamaz mıyız?

KITTEL: *(Bir an onu süzer)* Yetmiş.

GENS: Anlaştık mı?

KITTEL: Ama yedi yüzden az olmayacak!

GENS: Beş yüzden az, yedi yüzden çok olmayacak, ah!

KITTEL: Bak ne diyeceğim? İkimiz için yüz kişi fazla, yüz kişi eksik, nedir ki? Altı yüz olsun!

GENS: Anlaştık! Altı yüz.

(KITTEL, o sırada yeni üniformalarını giymiş ve ciplarını almış bulunan polisler döner.)

KITTEL: Güzel. Çok güzel. Sizler, Ypatinga-Miliz'den sekiz Litvanyalıyı takviye olarak alıyorsunuz. Onlara yalnızca yaşlı kişileri teslim edin. Gerisini onlar hallederler. Dessler!

DESSLER: Buyrun komutanım!

KITTEL: Birlik, senin emrinde!

DESSLER: Başüstüne komutanım!

KITTEL: Bir çift lâf et!

(DESSLER, söyleyecek lâf arar.)

DESSLER: Arkadaşlar! Biz, bize emredileni yapacağız. Her birimiz. Hepimiz. Görev bellidir. Herhangi bir soru? Soru yok. Sağa dön! Uygun adım marş! Sol-sağ, sol-sağ, sol...

(Hepsi gider. Yalnız GENS kalır.)

GENS: Dessler! Gel buraya!

(DESSLER sahneye gelir ve GENS'e doğru yürür.)

Bu kirli işleri bizimle yapmak zorundasın. Başka bir seçenek yok. Ama bu katillerin önünde sevinçten takla atmana da gerek yok.

DESSLER: Onlara katılıyorsak, bunu nasıl yaptığımızın ne önemi var? Coşkuyla ya da kırık bir kalple. Cennete gidecek değiliz zaten. Hiçbirimiz. Sen bana bizzat emir vermedin mi? Ama burada kalıyorsun, bense oraya gitmek zorundayım. Sakın bana ahlâk dersi vermeye kalkma!

(DESSLER, geri döner ve gider. GENS onun arkasından tükürür.)

GENS: Bak sen! İğrenç!

(GENS içmeye başlar. KRUK içeri girer ve görünme-

yen sekreterine yazdırır. Daktilonun tıkırtısı duyulur.)

KRUK: Ayıklamadan sonra Oschmany Meydanına dört yüz on yaşlı ve hasta Yahudi getirildi. Yaşlı bir Yahudi, birden 'El Moleh Rachamim' şarkısını söylemeye başlayınca, meydandakiler hüngür hüngür ağlamaya başladılar. Ayıklama işlemine katılmış olan Yahudi polislerin birkaçı da hıçkıra hıçkıra ağladılar. Ayıklanmış dört yüz on kişi arabalarla şehirden Oschmany'nin 8 km. uzağındaki bir yere götürüldüler. Sekiz Litvanyalı tasfiyeyi gerçekleştirdi, Wilna'lı yedi Yahudi polis de onları izledi. Bütün olay, Dessler, Nathan Ring ve Mosche Lewas adlı Yahudilerin gözetiminde cereyan etti. Üçünün de tabancaları vardı. Ayıklama sırasında Yahudi polisler ve sekiz Litvanyalı yüz şişe Şnaps içtiler. Yahudi Danışma Kurulu, bu ortak içki âlemi için kızarmış bir kuzu bağışladı. Olaydan sonra Yahudi polisler Wilna'ya dönmek üzere kentten çıkarlarken, şaşkınlık içindeki Gettolular, aptallaşmış bir durumda kaldırımda durmuş, gözlerini gidenlere dikmişlerdi. Dresin adındaki bir polis, 'Biz geldik ve yüreğinizi hoş tuttuk, iyi geceler, güzel güzel uyuyun ve unutulmuş acılarınızı' şarkısını söyledi. Yahudi polis memuru Isaak Awerbuch, eylem sırasında isteriye yakalandı ve tedavisi gerekti.

(GENS, sarhoştur. Ayağa kalkar ve KRUK'un sesine yanıt verdiği görülür.)

GENS: Kruk dürüst bir adam. Yürekli bir adam. Biliyorum, çoğumuz onun söylediğini söyleyecek cesarete sahip olamazdı. Böyle korkusuzca neden söz ettiğini bile bilmek istemezlerdi. Yine de! Çoğumuz, tamamen onun gibi düşünüyor! Pek çoğunuz, beni hain sanıyor ve sizin gibi masum ve suçsuz insanların arasında ne aradığımı düşünüyor. Ben, Gens, yapmış olduğunuz gizlenme yerlerini havaya uçurmanızı emrediyorum. Ve ber Gens, Yahudileri katillerden saklama yollarını arıyo-

rum. Benim için önemli olan bir tek şey var: Yahudi onuru değil, Yahudi kanı. Almanlar benden bin Yahudi isteseler, istediklerini onlara veririm. Zira biz Yahudiler bunu gönüllü olarak yapmazsak, Almanlar gelip kendileri bu insanları zorla alırlar. O zaman yalnızca bin kişiyi de almazlar, tam tersine binlercesini. Binlercesini! Bu iki yüzlü ahlâkınızla sizler! Ellerinizi kirletmek istemiyorsunuz! Buradan, sağ çıkarsanız ‘bizim vicdanımız temiz’ diyebilirsiniz; oysa ben, Jacob Gens, buradan sağ olarak çıkmayı başarabilirsem, her türlü çamuru atacaklardır bana. Ellerimden kanlar akacak. Ama buna karşın, savaş sona erdiği vakit bir Yahudi Mahkemesinin huzuruna çıkacağım. Ve o zaman diyeceğim ki: Bütün yaptıklarımı, olabildiği kadar çok Yahudiye kurtarmak için yaptım. Birkaç Yahudi kurtulsun diye, başkalarını kendi elimle ölüme terk etmek zorunda kaldım. Birkaç Yahudinin vicdanı temiz kalsın diye, pisliğe bulaşmaktan başka çarem yoktu benim. Ben, Jacob Gens, kendi vicdanımı temiz tutamadım.

(Karanlık.)

17. SAHNE

(Getto'da 1 Mayıs Şenliği. Sahne, büyük kırmızı kâğıt çiçekler, kırmızı bayraklar ve afişlerle süslenmiştir. Ortada, üzerinde GETTO'DA BAHAR yazılı bir döviz sarkar, bir başka afişte BİR MAYIS ÇOK YAŞA ve DÜN YOKSUL YARIN ZENGİN yazıları vardır. Orkestra 'İlkbahar' tangosunu çalar. CHAJA şarkı söyler, ötekiler dans eder. Hepsi beyaz ya da koyu mavimsi gömlek giymiş ve boyunlarına kırmızı şal ya da mendil bağlamışlardır.)

KRUK: Oschmany olaylarından sonra Getto'dakiler huzursuz ve öfkeli. Sıradan Getto vatandaşı ise çok sakın görünüyor. Bir günden ötekine bir sinek gibi yaşıyor. Her şey sakın ise o da sakindir. Başka ne yapabilir ki? Ama sakın durmak istemeyen birkaç kişi var. Şu anda Lukischki Hapisanesinin hastane bölümünde Zalman Tiktin yaşama savaşı veriyor. On sekiz yaşında henüz. Dün bir Alman silâh deposundan silâh ve cephane çalmaya giriştiği sırada ağır yaralandı. Dinleyeceğiniz şarkı, Zalman ve onun yaşaması için savaş veren arkadaşlarına adandı.

(CHAJA 'Umutsuzluğun Cesareti' şarkısını söyler.)

Hâlâ ne duruyorsunuz orda
sırtınız duvara dayalı
fazla zamanımız yok
Her şeyi kabul ediyorsunuz
kötürüm gibi eliniz bağlı
kendiliğinden ışık düşmez karanlığa
ne zaman uyanacaksınız

zayıf da sayılmazsınız
ne güçlüdür umutsuzluğun cesareti

Yazgınızı taşıyor
Hiç direnmiyorsunuz
Bildikleriniz yetmiyor mu?
Ölümü göze almak,
var mı bunda bir zarar,
tartışmasız ölümse bir şey yapmamak.
düşünün ve savaşın
yürekle elle
umutsuzluğun cesaretini unutmayın!

Sineye çekiyor ihaneti
yalnızca soruyorsunuz: Neden?
Daha neler olması gerek?
Gün geceye dönüyor
siz acı çekip sessizce
dayanabiliriz diyorsunuz.
Teslim olduğunuzda,
kimse kalmaz hayatta.
Umutsuzluğun cesareti, bir o yardım eder.

*(Şarkı süresince hepsi hazır ol durumundadır. GENS
hızla sahneye girer.)*

GENS: Kesin!

(Hepsi ona dönerler.)

Derhal kesin! Ne oluyor size? Böyle şarkılarla bütün
Getto'yu tehlikeye attığının farkında değil misiniz?
Bir Almanların duymadığı kaldı!

KRUK: Bay Gens...

GENS: Sözümü kesme! Bu bir emir!

KRUK: Burada tiyatro oynanmasını emreden de sensin.

GENS: Ama böyle bir tiyatro değil. Açık yaraya tuz basan
ya da seyredeni isyana kıskırtan bir tiyatro değil! Tam
ortalık durulmuşken, bir bu eksikti. Dinleyin, Yahudi-
ler! Hiçbir şeyden korkmanıza gerek yok. Şimdi Get-

to, her zamankinden daha güvenli. Kışkırtmanın zamanı mı? Tiyatroya evet. Ama insanı ferahlatan tiyatroya. Halkın sakin, düzenli ve çalışkan olması gerek. Bir taşlama mı oynamak istiyorsunuz? Buyrun, oynayın, ama iyi bir oyun olsun! Çalışmayanları, asalakları alaya alın. Getto'yu tehlikeye sokanları! Şarkınızdaki ihanet sözcüğü de ne demek? İçimizdeki hainler, kimler? Kim? Biz mi? Yahudi polisi mi? (SRULIK'e) Ki-me saldırmak istiyorsun bu şarkıyla? Zamanı gelince Getto'yu özgürlüğe götürecek olanlar Yahudi polisleridir. Siz değil, sahneden herkesi isyana çağıran siz güvenilmez kişiler değil. Olaya tarafsız gözle bakarsak, hain olan sizlersiniz!

KRUK: Bay Gens...

GENS: Sözümü kesme! Vaaz dinlemek istemiyorum. Burada bir Yahudi vatanseveri ve milliyetçisi varsa, o da benim! Getto'ya İbranîceyi sokacağız! Yarın sabahтан itibaren İbranîce, okullarda zorunlu dil olarak öğretilecek. Tevrat uzun zamandan beri yeteri kadar yiddiş okutuldu. İbranîce bundan böyle bütün ilkokullara ve çocuk yuvalarına girecek. Yeni bir ders olarak Filistin Bilimi de öğretilecek. Var mı buna karşı çıkan? Anlaşıldı mı? Anlaşılmayan bir nokta varsa, ben açıklayacağım size! Wilna'da yeteri kadar Yahudilik bilinci yok! Tiyatro da İbranîce oynayacak. İbranîce bir açılış oyunu. İbranîce konferanslar, ezberler. Şair Bialik'e adanmış mavi beyaz bir gece. Kendini ulusal çizgiyle özdeşleştirmemiş her öğretmen, gelecekte bizim eğitimimizin kilit noktalarından uzak tutulacaktır. Buna karşı söylenecek bir şey var mı? Karşı mısın buna?

KRUK: Ne yazık ki, Dr. Paul burada değil. Almanlar düşlediklerinden çok daha fazla başarıya ulaştılar.

GENS: Ne?

KRUK: Milliyetçilik, milliyetçiliği üretti.

GENS: Amacın ne? Ben onlardan mı etkilendim yani?

KRUK: İstedğin gibi yorumlayabilirsin.

GENS: Bu toplantıyı şimdi dağıtıyorum. Herkes evine gitsin! Derhal evinize!

(*Topluluk dört bir yana dağılır. Yalnız SRULIK ve KUKLA'sı kalır.*)

KUKLA: Evinize! Evinize! İbranîce öğrenmeye!

SRULIK: Beni rahat bırak!

KUKLA: Tarihi bir an: Getto'nun İbranileştirilmesi! Karşısın buna?

SRULIK: Senin saçmalarını dinleyecek durumda değilim.

KUKLA: Saçmalık mı? Ne saçmalığı? Acı bir gerçek bu. Onun hakkı var. Şu anda İbranîceden, Tevrat ve Filistin Biliminden daha önemli bir şey yok. Filistin Bilimi. Ne demek bu?

SRULIK: Beni rahat bırak!

KUKLA: Ne demek Filistin Bilimi?

SRULIK: Filistin coğrafyası.

KUKLA: Çok önemli! Chaja'ya İbranîce olarak, onunla yatmak istediğini nasıl söyledin?

SRULIK: Ne işler açtım başıma?

KUKLA: 'Chajale, ani chafez bach'. Doğru mu? İbranice böyle mi söylenir: 'Ani chafez bach.' Yoksa şöyle mi: 'Yesh li chafetz bach?'

SRULIK: Kafamı karıştırma!

(SRULIK, KUKLA ile gider. Bu sırada KUKLA sürekli yineler.)

KUKLA: Chajale! Chajale! Ani chafez bach! Seni seviyorum. Sen de seviyor musun beni, Chajale? Seninle yatmak istiyorum...

(*Dışarıdan hâlâ KUKLA'nın sesi duyulmaktadır.*)

Getto'nun İbranileştirilmesi!..

18. SAHNE

(Kitaplık. CHAJA bir kitap arar. Sade giyinmiştir, erkeksi. Saç biçimi değişmiştir. Sanki büyük bir değişiklik geçirmiştir. KRUK ona doğru ilerler, yandan ona bakar, onu tanır, ama tanımamış gibi davranır.)

KRUK: Yardımcı olabilir miyim?

CHAJA: Hayır, teşekkürler, kendim bulabilirim.

KRUK: Her gün buraya geliyorsunuz ve saatlerce arıyorsunuz, öyle anlaşıyor ki belirli bir kitap bu.

CHAJA: Kitapları karıştırmayı severim.

KRUK: Sizi tanıyor muyum?

CHAJA: Yolda karşılaşmışızdır belki.

KRUK: Sizi daha önce gördüm, sanırım tiyatrodadır?

CHAJA: Olabilir. Belki tiyatrodan tanışıyoruz.

KRUK: 'Resche'li Pesche' revüsünde oynamamış mıydınız?

CHAJA: Küçük bir rolüm vardı.

KRUK: Oyuncu olduğunuz için utanmanıza gerek yok.

CHAJA: Pek fazla gurur duymuyorum bundan.

KRUK: O niye?

CHAJA: Bizim durumumuzdakiler için tiyatro ne anlam taşır?

KRUK: Benim de düşüncem buydu. Getto'da bir tiyatro kurulmasına karşıydım.

CHAJA: Ama haklıydınız!

(KRUK başını sallar.)

KRUK: Faşizm, insanların değerini yadsımaya çalışır, insan kendini bir hayvandan da aşağı sayıncaya kadar. Tek hedefi var faşizmin: insanları hayvanlara dönüştürmek ve onları kendi amacı için kullanmak. Faşizme karşı savaş, insanın bir hayvan gibi davranmamasıyla başlamalıdır.

CHAJA: Bütün bunların tiyatroyla ilgisi ne?

KRUK: Getto'daki tiyatro ve kültürel etkinliklerin her çeşidi, insan kalma savaşımızın bir parçasıdır. Faşistler bizi öldürebilirler. Bu kolay. Ama biz onlara Getto'da, asıl amaçlarına ulaşamadıklarını kanıtladık: Bizim düşünceye, iyiye ve güzele duyduğumuz özlemi silemediler. Getto'ya çiçek sokmamızı yasakladılar. Çiçek yerine birbirimize yaprak armağan ediyoruz. Belki de şimdiye kadar verilen en güzel çiçekler bunlardı.

(Suskunluk)

Mutlaka tiyatroyla ilgili bir kitap arıyorsunuz. Gelin, göstereyim size.

CHAJA: Hayır, aradığım tiyatro kitapları değil... Acaba sizde bulunur mu, şey üzerine...

KRUK: *(Güler)* Niçin hemen söylemediniz bunu? Değerli vaktinizi boşa harcatmamış olabilirdim.

(Kitap rafına gider, yüksek bir merdivene tırmanır, en üst raftan ince bir kitap alır. Aşağı iner, kıza gider, kitabı verir.)

CHAJA: Rusça mı?

KRUK: Kızıl Ordunun bomba yapımı üzerine açıklamalarını içeren bir el kitabı. Üniversitenin Teknoloji Bölümünden çalmıştım. Düşündüm ki, bir gün ona gereksinim duyabilirim.

(Biraz sıkılarak kitabı verir.)

Şimdiye kadar çaldığım tek kitap bu.

CHAJA: Ama Rusçam yok benim.

KRUK: Alın. Arkadaşlarınıza gösterin. Aralarından Rusça bilen mutlaka çıkar.

CHAJA: İşimizi bitirince, geri getiririm.

KRUK: Dilediğiniz kadar kalabilir.

CHAJA: Teşekkürler.

(Kitabı alır ve gider. Çıkmadan az önce KRUK arkasından seslenir.)

KRUK: Bir dakika!

(Masadaki bir teneke kutudan bir avuç dolusu ağaç yaprağı alır, CHAJA'ya verir. CHAJA, yaprakları alır, KRUK'u yanaklarından öper, koşarak çıkar.)

19. SAHNE

(CHAJA *küçük bir genç kız gibi sahnenin üzerine sıçrar, 'Lullaby' ninnisini söyler.*)

CHAJA: (*Şarkı söyler*)

Tatlı çocuğum, uyu
kuşlar sustu
dalların üzerinde
seni sallar şarkı söyler
yanında yabancı anne
hu hu

Bir oraya bir buraya
sallanır beşiğin
düşünde mutluluk sevinç
annen ayrıldı gitti
geri gelmeyecek hiç
hu hu

(CHAJA *sahnenin sol yanına geldiğinde, ansızın yüzünü bir el fenerinin güçlü ışığı aydınlatır. Şaşırır. Bu, KITTEL'dir.*)

KITTEL: Nereden böyle? Tiyatro provasından mı?

CHAJA: Evet. Yeni bir programda çalışıyorum.

KITTEL: Şenlikte çok güzel şarkı söyledin. (*Elini kitaba uzatır.*) Yeni programınız mı? (*Kızın verdiği kitaba bir göz atar.*) Rusça mı?

CHAJA: Rusça bilir misiniz?

KITTEL: Hayır. Oyunun adı ne?

CHAJA: 'Köprü Altındaki Adam.'

KITTEL: Rusça mı oynamak istiyorsunuz bunu?

CHAJA: Hayır. Çevirisi yapılacak.

(CHAJA *elini kitaba uzatır. KITTEL kitabı vermez.*)

KITTEL: Dans ediyor, şarkı söylüyorsun savaş boyunca, ha?

CHAJA: Mutluysam güler, kederliyse şarkı söylerim.

(KITTEL güler.)

KITTEL: Çok iyi bir yanıt. (*Kitabı ona geri verir.*) Umarım, bu kez borcunun geri kalan kısmını, bir seferde ödersin.

CHAJA: Ben de öyle umuyorum. Hem de çok.

KITTEL: Belki bir gün birlikte sahneye çıkarız, ne dersin?

CHAJA: Yeni programı görene kadar bekleyin daha iyi, beklemeszeniz üzülebilirsiniz.

KITTEL: Açılışa geleceğim.

CHAJA: Sahneye çıktığımda orada olmanızı çok isterim.

(*Koşarak gider.*)

KITTEL: (*Kendi kendine*) Tuhaf bir ulus, Allah kahretsin! Çok tuhaf bir ulus...

(*Siyah çerçeveli bağa gözlüğünü takar, DR. PAUL olur. Kitaplığa DR. PAUL olarak girer, KRUK, bir kitap rafının arkasından çıkar.*)

20. SAHNE

(PAUL, *makine ile yazılmış müsvedde ile yelpazelenmektedir.*)

PAUL: Litvanya'daki Karaylarla ilgili incelemenizi okudum.
Gözkamaştırmacı bir çalışma!

KRUK: Teşekkür ederim.

PAUL: Karaylar ile Yahudi ırkı arasında hiçbir ilişki bulunmadığı sonucuna varmışsınız.

KRUK: Doğru.

PAUL: Kanıtlarınız o kadar inandırıcı ki, sonucu neredeyse gerçek sanacaktım.

KRUK: Gerçektir.

PAUL: (*Kıs kıs güler*) Bay Kruk. Irk bakımından Karaylar kesinlikle Yahudidir. Bunu siz de benim kadar biliyorsunuz. Bilimsel kanıtları, yalan olarak sunabilmek amacıyla, yalanlardan ve yarı gerçeklerden oluşan karmaşık bir tasarı hazırlamışsınız. Bunu yapmanızın tek nedeni de, kendi ulusunuzu aşağılayan bir başka ulusu yok edilmekten kurtarmak. Neden?

KRAK: Bu araştırmayı yapmamı siz istemiştiniz.

PAUL: Ama bu sonuca varmak için değil.

KRUK: Benim vicdanım temiz.

PAUL: Bilimsel vicdanınızı mı, yoksa insancıl vicdanınızı mı kastediyorsunuz?

KRUK: İkisi arasında ayrım yapamam ben.

PAUL: Ya gerçek ile?

KRUK: Yaptığım araştırma, büyük bir gerçeğe dayanıyor.

PAUL: Siz 'Gerçek' diyorsunuz, ama içinizden 'Yalan'ı düşünüyorsunuz. Ya da tersi. Doğru mu?

KRUK: Yanlış.

PAUL: Sizinle yapılan her söyleşi, insana büyük bir zihinsel haz veriyor. Ama şu da var: Gerçek ile yalan arasında-

ki tüm farkları ortadan kaldırmayı başardığımızı kabul ediyor musunuz?

KRUK: Siz benimle gerçek ve yalan üzerine tartışmak için gelmediniz buraya.

PAUL: Sizi hep rahatsız etmiş olan bir ulustan öc alma fırsatı geçmişti elinize. Yapacağınız tek şey gerçeği yazmaktı. Hiç mi intikam hırsınız yok? Saldırma hırsı?

KRUK: *(Bir an sustuktan sonra)* Araştırmamı Berlin'e gönderme sözü vermişsiniz.

PAUL: Biliyor musunuz, Freud saldırganlığın kökeni üzerine ne yazmıştır?

KRUK: Evet. Öldürme içgüdüsünü.

PAUL: Eğer Yahudiler hiçbir saldırganlık göstermiyorlarsa, onların öldürme içgüdüsüne sahip olmadığını kanıtlar bu.

KRUK: Belki.

PAUL: Benim kuramım sizi pek heyecanlandırmamış gibi görünüyor. Aslında bir sosyalist-özür dilerim-bir bundist olarak coşku duymalıydınız.

KRUK: Niye?

PAUL: Siyonist Yahudiler, Yahudilerin yeni bir türü. Bunlar çok etken bir askerî örgüt kurdular. Hem yalnızca saldırıya uğradıkları zaman savaşmıyorlar. 1936'da, 1937'de ben Filistin'deyken, hasımlarına saldırma şansı vermeksizin, köylere baskınlar düzenledier. Saldırganlık onların asla yabancısı değil, Bay Kruk. Sonunda size de öldürme dürtüsü bulaştırmayı başardık mı?

KRUK: 'Başardık mı' ile neyi kastediyorsunuz? Siyonizm, milliyetçi sosyalizmden çok daha eskidir.

PAUL: Ben Yahudi aleyhtarlığının, mezalimin ve Yahudilere yapılan eziyetin iki bin yılından söz ediyorum. Anlamanız gerekir, Bay Kruk; Yahudilerin sınırsızca acı çekebilme yeteneğinden daha öfke veren bir şey olmaz. Bizim saldırganlığımızı canlandıran da budur iş-

te: Sizde saldırganlıktan eser olmayışı. Yahudi bir tek şey ister: Ne pahasına olursa olsun yaşamak. Hayatta kalabildiği sürece her aşağılamayı sindirir. Ölüm gözü-
nüzün önünde, peki sizler ne yapıyorsunuz? Şarkı söy-
lüyor ve dans ediyorsunuz. Belki de biz Almanlardaki
öldürme dürtüsünün çok güçlü olması yüzünden, Av-
rupa'daki bütün ulusların size karşı duyduklarını, ama
söylemeye cesaret edemediklerini eyleme dönüştüren
de yalnızca biziz.

KRUK: Almanlar için özür bulmaya çalışmış olmuyor musu-
nuz?

PAUL: Siz böyle mi sanıyorsunuz? Öyleyse açıklayın bana,
Müttefik Devletler Toplama Kamplarını niçin bomba-
lamıyorlar? Neyse, sadede gelelim şimdi. Size yeni bir
görev veriyorum. Wilna ve çevresindeki manastırları
araştıracak ve manastır kitaplıklarında bulunan kitap-
ların eksiksiz bir kataloğunu yapacaksınız.

KRUK: Niye? Ne anlamı var bunun?

PAUL: Hiçbir anlamı yok. (*Ara*) Sizi hayatta tutabilmem
için bir olanak. Benim için çalıştığınız sürece, güven-
liktesiniz.

KRUK: (*Gerçek nedeni ortaya çıkarmak ister*) Hayatımın ar-
tık benim için kesinlikle bir değeri yok.

PAUL: Nasıl söyleyebilirsiniz bunu, şu anda Doğu Cephesi
düşmüş ve Rusların Litvanya'yı istilasını ay ya da hafta
sorunu iken?

KRUK: (*Daha fazla deşmek ister*) Ne vakit böyle bir şey işit-
sem, savaşın birkaç yıl daha uzayacağını bilirim.

PAUL: Yanılıyorsunuz. Artık o duruma geldik ki, hiçbir eği-
tim ve deneyime sahip olmayan subayları da Doğu
Cephesine gönderiyoruz. Herkes Doğu Cephesinde
toplanıyor, Rusları durdurmak için.

KRUK: (*Hâlâ daha fazlasını öğrenmek ister*) Durum böyle
ise, size neden burada böyle aptalca bir işle uğraşıyor-
sunuz?

PAUL: Bay Kruk, siz bu görevi yürüteceksiniz, ben de sizi denetleyeceğim. Anlaşıldı mı?

KRUK: Anlaşıldı!

PAUL: Hoşça kalın.

(PAUL gider. KRUK yazdırır. Yazı makinesinin gürültüsü duyulur.)

KRUK: Alman subayıyla benim aramda az bulunur bir asalak yaşama biçimi geliyor. Ben Ponary'de öldürülmek istemiyorum, o da Rus Cephesinde ölmek istemiyor. Şimdi bana yapıştı, akla gelen her anlamsız görevi sırtıma yüklüyor. Ben bunlarla uğraştığım sürece, onun da yaşama hakkı olacak. Sonuç olarak, Wıl-na'da bir manastırdan ötekisine, asla ayak basmayacağım yerlere gideceğim. Beni hayatta tuttuğu sürece – niçin olmasın...

21. SAHNE

(GENS ve WEISSKOPF girerler.)

GENS: İşte. Yer burası. Depo hemen hemen bin metre kare var. Dikiş makinesi başına ne kadarlık bir alana ihtiyacın var? İki metrekare mi?

WEISSKOPF: Bu sorun değil. Asıl sorun...

GENS: Burada sana beş yüz dikiş makinelik yer var.

WEISSKOPF: O kadarı fazla. Ne beş yüz dikiş makinesine ne de fazladan beş yüz işçiye ihtiyacım var benim. Biliyor musun...

GENS: Sana dört yüz vagon dolusu yırtık üniforma geliyor. Bir düşüncen var mı, ne kadar tutar bu? Almanlar hiç düşünmeden bize ikinci bir atölye izni verecekler.

WEISSKOPF: İyi, ama ek bir atölyeye gerek var mı?

GENS: Ne demek 'gerek var mı?' Başka şeylere gerek var mı sanki?

WEISSKOPF: Şimdiki atölyede ek olarak en fazla 50 işçiye ihtiyacım olacak. Bununla da zorlanmadan dört yüz vagonla baş edebilirim.

GENS: Yanılıyorsun.

WEISSKOPF: Tam tamına hesapladım. Sen Weisskopf'u tanırsın. Hiç boş lâf etmem ben. Bir işin nasıl yönetildiğini bilirim. Sen önce kendini inandır buna.

(Cebinden bir büyük tabaka kâğıt çıkarır.)

GENS: Bu nedir?

WEISSKOPF: Plan. Bir işçi günde filan miktar üretim yapar, görüyor musun? Her işçinin çalışma süresini iki saat artırıyorum. Bundan başka 50 işçi daha ekliyorum, böylece günlük üretime ulaşıyor ve Alman ordu-suyla olan anlaşmamı kolaylıkla yerine getirebiliyorum.

GENS: Göster bakalım!

WEISSKOPF: Buyur.

(Planı GENS'e verir. GENS bakar.)

GENS: Gerçekten işini çok iyi biliyorsun, Weisskopf. Çok iyi.

WEISSKOPF: Elbette. Bir işin nasıl yürütüldüğünü bilirim.

(GENS planı yırtar.)

WEISSKOPF: Ne yapıyorsun? Planım...

GENS: Bununla kışını temizle sen.

WEISSKOPF: Benimle nasıl konuşursun böyle?

GENS: Onu ağzına tıkmadığıma şükret. Bu planın Kittel'in eline geçmesi eksikti sanki!

WEISSKOPF: Ne?

GENS: Alman Ordusuna para tasarruf ettirmek umurumda bile değil. Fazladan beş yüz işçi, beş yüz ailenin daha kurtulması anlamına gelir. Çaktın mı?

WEISSKOPF: Ben bir sosyal yardım kuruluşu müdürü müyüm? Ben, parasal açıdan kendi kendine yeten ve işçilerine güvenli geçim sağlayan bir işletmenin müdürüyüm, bu arada benim de ufak bir çıkarım oluyor elbet.

GENS: Hiç utanmıyor musun? Ufak bir çıkarı oluyormuş!.. Sen burada, Getto'da milyoner oldun, Alman markıyla. Kazancında gözüm yok. Sosyalist değilim. Sen, girişimci ruha sahip bir insansın ve başarıyı hak ediyorsun. Ama hırsın da sınırları vardır! Burada ikinci bir atölye kuracaksın, anladın mı? Ve Getto İşçi Bulma Kurumunun sana yollayacağı beş yüz işçiyi işe alacaksın.

WEISSKOPF: Ha, ha! Getto İşçi Bulma Kurumu! Oradan bir yığın sakatı yollayacaklar bana.

GENS: Sen olimpiyatların müdürü değilsin ya, boktan bir ordunun boktan üniformalarını onaran boktan bir atölyenin müdürüsün. Anlaşıldı mı? Böylece hayatları kurtulabilecekse, sakat Yahudiler bu işe uygun demektir.

WEISSKOPF: Benimki 'boktan bir atölye' değil. Başarılı bir

işletme. Onu ellerimle bizzat ben kurdum. Bu atölye, benim hayatım demek. Bu atölye, ben demek! Ve sen onu insan sevginle berbat edemeyeceksin.

GENS: Yarın! Anladın mı! Yarın yeni atölyeyi kurmaya başlayacaksın.

WEISSKOPF: Hayır, hayır, hayır! İlk ve son olarak, hayır!

GENS: Hayır mı?

WEISSKOPF: HAYIR, hem de büyük harflerle!

GENS: Sana başka biçimde de söyleyebilirim: Bu bir emirdir!

WEISSKOPF: Sana bir şey diyeyim mi? Sen bana emir veremezsin!

GENS: Oho! Şuna bakın. Sana emir veremeyeceğim düşüncesine nereden kapıldın, Weisskopf?

WEISSKOPF: Burada Getto'nun şefi bile değilsin.

GENS: Değil miyim?

WEISSKOPF: Senin üstünde biri var.

GENS: Kim? Sen mi?

WEISSKOPF: Kittel.

GENS: Eğer bu iş için Kittel'e gidersen, sonra...

WEISSKOPF: Sonrası ne?

GENS: Weisskopf! *(Suskunluk)* Bu iş için Kittel'e gitmeyeceksin...

(KITTEL elbise balyaları arasından bakar ve birden ikisinin arasına girer. Şaşımış gibi yapar.)

KITTEL: Oh, Gens, her yerde seni aradım. Bu boş depoda ne işiniz var? Yeni bir tiyatro için yer mi arıyorsunuz yoksa?

GENS: Bay Weisskopf burada yeni bir onarım atölyesi açmak istiyor.

KITTEL: Doğrusu, girişimciliğiniz dikkate değer, iyi ama eski atölyeye ne oldu?

GENS: Hiçbir şey, yalnızca küçük geliyor. Beş yüz dikiş makinesi sığmıyor oraya.

KITTEL: Beş yüz dikiş makinesi mi? Niye? Bütün Avru-

ya'ya kefen mi dikmek istiyorsunuz?

GENS: Dört yüz vagon dolusu üniforma burada elden geçecek. Anlaşmada bize düşen yükümlülüğü yerine getirmeliyiz.

KITTEL: (WEISSKOPF'a) Ve bunun için de beş yüz işçiye daha gereksinimin var, öyle mi?

WEISSKOPF: Ah...tam değil...uh...yani...uh...şuna bağlı... beş yüz tane...eh...belki...daha azıyla işimi görebilirim belki.

GENS: Tutamayacaksan, söz verme.

KITTEL: Aranızda küçük bir görüş ayrılığı var, diyebilir miyim?

WEISSKOPF: Uh... evet... uh... kanımca, değişik görüşler var...

(Bir öksürük nöbetine tutulur.)

KITTEL: Weisskopf! Benden gizlemek istediğin bir şey mi var yoksa?

WEISSKOPF: Hayır! Elbette ki yok!

KITTEL: Sevindim.

WEISSKOPF: Yalnız...

KITTEL: Yalnız ne? (*Suskunluk*) Aranızda bir görüş ayrılığı var mı, yok mu?

GENS: Yok.

WEISSKOPF: Var.

KITTEL: (*Sırttır*) Şimdi her şey apaçık. (*Ciddileşir*) Aranızda bir görüş ayrılığı var mı, yok mu? (*Suskunluk*) Weisskopf, sen güvenilir bir adamsın. Daha kaç işçiye gereksinimin var?

WEISSKOPF: Yaklaşık olarak...

KITTEL: Tam olarak!

WEISSKOPF: Elli...

KITTEL: İyi. Öyleyse bu depo niye? (GENS'e) Bir şey mi gizliyorsun benden?

GENS: Hayır. Yeni atölye burada kurulacak. Onun elli değil, beş yüz işçiye gereksinimi var.

KITTEL: Weisskopf, sen bu sabah benimle dalga mı geçiyorsun? Bana gösterdiğin plan nerde?

WEISSKOPF: Gens'e verdim onu.

GENS: Ben de inceledim ve yırtıp attım.

KITTEL: Ne yaptın?

GENS: Bu bir plan değildi, Bay Kittel. Bu, bir megalomanın benzersiz ve sorumsuz budalalığı idi. En basitinden kötü bir şaka.

KITTEL: Vay, vay, Weisskopf! Demek yarım günümü kötü bir şakayla çaldın?

WEISSKOPF: Bay Kittel! Doğrusu ben de...ailemin üzerine yemin ederim ki... eğer günlük çalışma süresini iki saat arttırırsanız ve alınacak işçileri benim seçmeme izin verirsiniz, ben onların en iyilerini seçerim ve eğer sakatları almaya zorlanmazsam ve eğer...

KITTEL: Eğer ve eğer ve eğer...

WEISSKOPF: Eğer bizzat tasarlamama izin verilirse ve hiç kimse karışmazsa...

KITTEL: Ve eğer ve eğer ve eğer. Eğer bir kez daha 'eğer' dersen, bu senin en son 'eğer'in olacaktır, anladın mı?

WEISSKOPF: Bay Kittel! Ben yalnızca tasarrufa yardımcı olmak istiyorum. Göring'le buluşabilseydim, eminim ki...

KITTEL: Yeter! Bu, tiyatronuzdaki kukladan çok daha küstahça! O, hiç değilse gülünçtü!

WEISSKOPF: Göring'le buluşturmak için söz vermiştiniz bana!

KITTEL: Mizah anlayışın hiç yok, Weisskopf. Böyle insanlardan nefret ederim. Canımı sıkar, sinirimi bozarlar.

WEISSKOPF: Bay Kittel! Size yemin ediyorum! O işi, alınacak elli işçi ile yürütebilirim. Söz veriyorum.

KITTEL: İsteriye tutulmuş yaşlı bir Yahudi kadın gibi davranıyorsun Weisskopf.

WEISSKOPF: (*Kendini toparlamaya çalışır*) İzin verin, bir

kez daha açıklayayım. Eğer siz bana yalnız...

KITTEL: Gens dedi ki, bu iş yürümez. Onun bana yalan söylediğini mi iddia ediyorsun?

WEISSKOPF: Gens, Getto'nun şefidir...

KITTEL: Bildiğim şeyi bana anlatmaya kalkma.

WEISSKOPF: Demem şu ki, Gens'in kendi tasarıları var ve...

KITTEL: Ter döküyorsun...

WEISSKOPF: Özür dilerim, ben...

(MUSCHKAT gelir. Elinde bir konyak şişesi ve bir salam vardır.)

MUSCHKAT: Şef!

GENS: Defol!

MUSCHKAT: Ama siz bizzat...

KITTEL: Muschkat, nedir bu?

MUSCHKAT: Bunu, bir ev araması sırasında bulduk, Weisskopf'un evinde.

KITTEL: Vay, vay. (Şişeyi alır) Fransız konyağı ve Macar salamı. Kaçak mallar!

MUSCHKAT: Yarım çuval şeker, on kilo pirinç ve beş litre de yağ bulduk ayrıca.

WEISSKOPF: Eğlenceden arta kaldı bunlar, Bay Kittel.

KITTEL: Af dileyen insanlar özellikle sevimli görünür bana.

WEISSKOPF: Bay Kittel, Bay Kittel! Onun niye fazladan beş yüz işçi almak istediğini tam tamına anlatabilirim size.

KITTEL: (GENS'e) Kurtar beni şu sırnaşık adamdan!

GENS: Muschkat! İlgilen şununla!

(MUSCHKAT gider, Weisskopf'un yüzüne bir tokat atar. WEISSKOPF yüzünü korumak için ellerini kaldırır. MUSCHKAT elinin bir hareketiyle WEISSKOPF'un pantolon düğmelerini koparır. Pantolon yere düşer. WEISSKOPF eğilir, pantolonu hızla tekrar yukarı çeker. Onu iki eliyle sımsıkı tutar. Bu arada MUSCHKAT palaskasında asılı duran muştayı eline takar. WE-

ISSKOPF *doğrulduğu ve pantolonunu sıkı sıkı tuttuğu an*, MUSCHKAT *muştayı onun yüzüne patlatır*. WEISSKOPF *acıyla bağırarak yere düşer*. MUSCHKAT *onu yerden kaldırdığı zaman*, WEISSKOPF'un *yüzü kan içindedir*. MUSCHKAT *ona bir kez daha vurur ve WEISSKOPF yine yere düşer. Bu kez hareketsiz kalır.*)

GENS: Atın onu kodese.

(MUSCHKAT, WEISSKOPF'u *kollarından tutar ve dışarıya sürükler. Her şeyi dikkatle takip eden KITTEL, konyak şişesini açar, bir yudum alır.*)

KITTEL: Aferin! Çok etkileyici! (Şişeyi GENS'e verir.) Sizler harika öğrencilersiniz. Gorilini çağırsana.

GENS: Muschkat!

(*Bu arada MUSCHKAT, WEISSKOPF'u sahnenin dibine çekmiştir.*)

MUSCHKAT: Buyrun efendim!

GENS: Gel buraya!

(MUSCHKAT *ona gider.*)

KITTEL: Tiyatro topluluğunu burada görmek istiyorum! Tam kadro!

MUSCHKAT: Emredersiniz!

(MUSCHKAT *geriye döner. WEISSKOPF'a gider, yerden kaldırır, sahneden çeker.*)

KITTEL: Şimdi konuya gelelim. Son zamanlarda Getto'dan kaçan kişiler olduğuna dair haberler var.

GENS: Olamaz!

KITTEL: Karşı çıkma bana. Bu bir gerçek! Demiryolu köprüsünün altında bomba patladığından bu yana, çalışma bölüklerinden en az otuz kişi firar etmiş.

GENS: Ne ilgisi var?

KITTEL: Bunu sana soruyorum!

GENS: Sabotaj eylemi, bir Litvanya köyü yakınında olmuştu...

KITTEL: (Sözünü keser) Bunun için kırk Litvanya köylüsü kurşuna dizildi bile. Onlar için üzülecek değilim.

Umarım ki günahsız yaratıklardır ve ruhları cennettedir, belki ikimizin de gidemeyeceği cennette. Ha? (*Güler, sonra ansızın ciddileşir.*) Söyle bana Gens, siz Yahudiler karşılıklı sorumluluk ilkesini bilir misiniz?

GENS: Evet.

KITTEL: Ne diyor Tevrat: 'Bir el, ötekini temizler?'

GENS: 'Bütün İsrail'de her adam, ötekine kefil olur.'

KITTEL: Çok iyi. Şu andan başlayarak bu güzel Yahudi ilkesini burada da uygulayacağız. Getto'dan kaçan olursa, ailesi tasfiye edilecek. Eğer bütün aile Getto'dan kaçarsa, onlarla aynı odada yaşamış olanların tümü tasfiye edilecek. Eğer bir odada yaşayanların tümü kaçmışsa, o zaman o evde kalanların tümü öldürülecek. Bütün işçiler onar kişilik kümeler ayrılacak. Bir kümeden bir kişi kaybolursa, geri kalan dokuz kişi kurşuna dizilecek. Anlaşıldı mı?

GENS: Evet.

KITTEL: Onarım atölyesine gelince: O, genişletilmeyecek. Ve yeni bir işletme de yok. Söyleyecek bir şeyin var mı? (GENS *susar*) Weisskopf kuşkusuz haklıydı. Senin yırttığın plan, kesinlikle bir şaka değildi. Bana ayrıntılarıyla açıklamıştı onu. Şimdi ne yapacaksın?

GENS: Onu geri getireceğim.

KITTEL: Kimi geri getireceksin?

GENS: Weisskopf'u. Atölyenin yöneticisi olarak.

KITTEL: Siz Yahudiler beni şaşkınlığa düşürmekten hiç vazgeçmiyorsunuz. Ne zaman artık bunları anladım diye düşünsem, beni şaşırtacak yeni bir şey çıkıyor. Sizi zeki bir ulus olarak görüyorlar, ancak dünyayı hiç anlamıyorsunuz. Hayatta ikinci bir şans yoktur, Gens. Ölenler gömülür. Yeniden ayağa kaldırılmaz. Hayır, hayır... Bu salağı tekrar atölye müdürlüğü makamına oturtmak mı? Sana Alman felsefesi üzerine bir ders vereyim, Gens. Akıllı insanlar, bir hedefe götüren yolları tartışırlar yalnızca. Hedefin kendisini tartışmak,

zaman kaybından başka bir şey değildir. Hedeflerin akılla, mantıkla hiçbir ilgisi yoktur. Anlıyor musun? Haklı hedefler yoktur. Hedefi haklı kılan tek kişi, benim. Benim istencim. Seninle Weisskopf arasındaki tartışmada beni ilgilendiren bir tek şey oldu: Kimin istenci daha güçlü. Sen kendi davayı en iyi biçimde çözümledin. Ama o, ilk fırsatta Ponary'ye gönderilmiş olacak.

GENS: Daha ne yapabilirim ki?

KITTEL: Atölye müdürlüğü için yeni birisini bul ve işin belirlenen tarihte bitirilmesine çaba harca, hem de ek işgücü kullanmadan. Bu defa, kurduğun Yahudi komplosundan kurtuldun. Gelecek defa (*Parmağıyla tehdit eder*)...

22. SAHNE

(Sahnedeki elbise yığınının, tiyatro topluluğunun üyelerini temsil eden giysiler ortaya çıkar. Kişiler 'ayaklar'ı üzerinde dururlar, insanların giydiği elbiselere hiç benzememektedirler. Boş gibidirler. Giysilerin başları yoktur. Kollardan el çıkmaz. Dans eden, şarkı söyleyen giysilerin öbür tarafından, giysi yığını içinden bir Alman subayı üniforması doğrulur. Bu, KITTEL'in üniformasına benzemektedir. Elinde, GENS'in kostümüne benzer bir KUKLA tutar.)

KUKLA: Niçin bu kadar mutlusunuz, şapşal elbiseler?

KADIN KOSTÜMÜ: Niçin mi bu kadar mutluyuz? Çamaşırhanedeki su buramıza çıktı.

ERKEK KOSTÜMÜ: Sodalı sularda büzüştük.

KADIN KOSTÜMÜ: Kaynar suda haşladılar bizi.

ERKEK KOSTÜMÜ: Sopalarla vurdular bize.

KADIN KOSTÜMÜ: Yakıcı kimyasal maddelere batırdılar bizi, klor dolu bir çukura.

ERKEK KOSTÜMÜ: Az kalsın korkunç buharlarda boğulcaktık.

KADIN KOSTÜMÜ: Sonra da bizi parçaladılar, ufak ufak doğradılar, dövdüler...

ERKEK KOSTÜMÜ: ...ve ütü cenderesinde çevirdiler...

KADIN KOSTÜMÜ: ...ve astılar...

ERKEK KOSTÜMÜ: Tam bir cehennemdi, tam bir cehennem!

KUKLA: Peki, niçin bu kadar mutlusunuz?

KADIN KOSTÜMÜ: Atölye müdürü gitti. Her şey geçti.

KUKLA: Hayâl! Hepsi kuruntu! Derhal geri dönün yığınızıza!

KADIN KOSTÜMÜ: Asla geri dönmem yığının içine!

KUKLA: Nereye gitmek istiyorsunuz?

HEPSİ: Uzağa, uzağa, uzağa! Uzaklaşmak istiyoruz!

KUKLA: O zaman da bavula girmeniz gerekiyor.

KADIN KOSTÜMÜ: Hayır, bavula girmek istemiyoruz!

ERKEK KOSTÜMÜ: Durmadan girip çıkmak istemiyoruz!

KUKLA: Peki, nereye girmek istiyorsunuz?

KADIN KOSTÜMÜ: Dolaba girmek istiyoruz. Giysilerin yeri dolaptır. Dolap nerede?

(**KUKLA**, *dolabı arayan elbiselerin arkasında dolanır ve 'Bavula' şarkısını söyler.*)

KUKLA: (*Şarkı söyler*)

Bavula da, bavula!

Bavula da, bavula!

boynunuz vurulmadan

iyisi, kaçın burdan

geç kalırsınız yoksa!

(**ŞIK KOSTÜM**, *yüksek bir kaide üzerine çıkar.*)

ŞIK KOSTÜM: Bayanlar, baylar! Size bildirmek isterim ki, bu atölyenin ne bir müdürü oldu, ne de bir müdür çıkarabildi. (*Elbiseler sevinirler.*) Benim gibi en iyi malzemeye yapılmış son model şık bir elbiseyi, bu yığındaki paçavraların arasına fırlatıp atabildilerse, bu demektir ki, hiçbir zaman bir müdür olmadı. Hepsi yalnızca bir yanılsamaydı.

KADIN KOSTÜMÜ: Yoo. Bir müdür vardı. Gördüm onu ben.

ŞIK KOSTÜM: Böyle biri varsa, tuhaf biri olmuş olmalı.

(**KUKLA**, *elbiselerin arasında dolanır ve 'Bavula' şarkısını söyler.*)

CHASSID KOSTÜMÜ: Oh, oh, ne görüyorum orda?

ÜNİFORMA: Kimsin sen?

CHASSID KOSTÜMÜ: Geleceği kollarından okurum ben.

Hayatında üç zamana kadar büyük bir değişiklik olacak. Kollarındaki üç, sekize dönüşüyor. Sekiz anlamına gelen Chet, üç anlamındaki Gimmel'i yenilgiye uğ-

ratıyor, üç zamana kadar. Üç ay mı desem, üç hafta mı desem, yoksa üç gün mü. (*Ücretini almak için elini uzatır.*) Üç milyon mark, lütfen. (*Elbiseler yuh çeker ve bağırırlar.*)

ELBİSELER: Chet, Gimmel'i yeniyor! Chet, Gimmel'i yeniyor!

KADIN KOSTÜMÜ: Artık bizler için ayıklama yok. Bizi fırlatıp atacakları yığın yok. Kaynar su da yok, klor da yok. Eve dönüyoruz, eski elbise dolabımıza. Bundan böyle beni çok seven ve şımartan erkek kostümüyle yeniden birlikte olacağım. Ve bundan böyle o rahat, eski elbise dolabımızda yine birlikte yaşayacağız. Canımız istediğinde kol kola girecek, sarmaş dolaş olacağız, her zaman yaptığımız gibi...

(*Elbiseler, kollarını birbirlerine dolarlar, sarmaş dolaş olurlar ve beceriksiz, canlı adımlarla hızlı bir tangoya ayak uydururlar, bu arada bir dolap ararlar ve 'Büyük Gün Ne Zaman Gelecek' şarkısını söylerler.*)

ELBİSELER: (*Şarkı söylerler*)

Ne zaman gelecek büyük gün, altın çağ ne zaman?
O gün gelmiş sayılır, bütün kapılar açılınca,
Bademlerin çiçek açtığı ülkeye gideriz,
Vaadedilen topraklara gitmektir dileğimiz.

(*Tango sırasında, dans eden bir çift, aslında kutsal mahfaza olan ve üç metre yüksekliğindeki bir kaide üzerinde duran sandığı keşfeder. Sandık, üzerine On Emir yazılı kadife bir örtü ile örtülmüştür.*)

ELBİSE: (*Heyecanlı*) Bir dolap!.. Bir dolap!

ELBİSELER: Bu bizim yeni dolabımız! Bir sandık! Bir sandık!

(*Bütün elbiseler, sandığa dayalı olan merdivene koşarlar, yukarı tırmanırlar. Sandığı açarlar, Tevrat'ı çıkarıp elbise yığınının üstüne atarlar. Bütün elbiseler itişip kışarak bir araya toplanır ve sandığın içine süzülürler.*)

Bu arada KUKLA ile oynayan Alman üniforması aşğıdan kükremektedir.)

ÜNİFORMA: Dur! Dur! Stop! Dur!

(Elbiseler ona aldınş etmezler. Hepsi sandığın içinde kaybolurlar. Alman Üniforması da yukarı tırmanır, sandığa girer, gözden kaybolur. Sandığın kapağı arkasından kapanır. Sessizlik.)

KITTEL: Aferin! Aferin!

(Ellerini çırpar, GENS'in kulağına bir şey fısıldar. GENS dışarı çıkar.) Herkes dışarı! Herkes dışarı! (Sessizlik. Sandık kapalı durmaktadır. KITTEL bağırır.) Dışarı! (Elbiseler sandıktan teker teker çıkarlar ve kararsızlık içinde merdivenden inerler. KITTEL emreder:) Tek sıra olun! (Elbiseler KITTEL'in önünde tek sıra olurlar. KITTEL onlara döner:) Çok güzeldi. Mükemmel bir taşlama. Ben de uzun zaman önce bir kabarede oynamıştım ...otuzlu yıllarda. (Ve kafa düştüğü zaman...' dizesini okur. Hüzünlü bir anımsayıyla güler.) Evet, evet! Hiç kimse bir taşlamayı benim kadar iyi değerlendiremez. Oyuncuları görmek istiyorum.

KUKLA: Hangi oyuncuları? Biz yalnızca giysileriz.

KITTEL: *(Hevesle)* bütün oyuncuları görmek istiyorum. Acele edin!

(Oyuncuların yüzleri ağır ağır, kışkıyla giysilerden dışarı çıkar. Bir baş etrafına bakınır, sonra ikincisi. Birbiri ardısıra hepsi ortaya çıkarlar. Yalnız bir elbise, bir kadın kostümü, ötekilerle aynı sırada durduğu halde baş görünmez. KITTEL, boş kadın kostümüne döner.) Sen de! Çıkar başını dışarı! (Suskunluk. Tepki yok. KITTEL, boş kadın kostümüne gider. İçine bakar, şaşırır.) Boş, bu. Ama ötekilerle birlikte şarkı söyledi, dans etti! Harika bir gösteri. Kim seslendirdi onu? (Suskunluk. KITTEL, SRULIK'e döner.) Bunu yapabilecek tek adam sensin.

KUKLA: Hayır. Hayır. Bendim! Ben!

(KITTEL, KUKLA'ya *duymazlıktan gelir.*)

KITTEL: Harika bir buluş! Benzersiz bir numara! Aferin, beyler! Getto'ya ekmek getirmenize izin verdim. Saat takmanıza izin verdim. Dolmakalem kullanmanıza da. Size bir spor alanı verdim. Kahvehaneler için, kültür konulu konferanslar için ve hepsinden önce bir orkestra ve tiyatro için izin verdim sizlere. Taşlamalı bir rövyeye de. Yumuşak yüzlülüğümün sonucu ortada. (*Sessizlik.*) Size bütün topluluğu görmek istediğimi söylemiştim. Yahudi mizahı ve nüktesiyle dolu, eğlenceli bir numara hazırlamışsınız. Yetenekleriniz önünde şapka çıkarılır. Ama şimdi oyun bitti, ne görüyorum: Beni kandırmak istiyorsunuz. Bana 25 gram fasulye borcu olan kadın oyuncu yok burada. Kayıplara karışmış. (*Sessizlik*) Nerede o? (*Sessizlik*) Yeni yönetmeliğe göre, sizleri neyin beklediğini biliyor musunuz? (*Sessizlik*) Sizin oynadığınız bir taşlama mıydı? Ben size Alman taşlaması nasıl olur, onu göstereyim. Herkes arkasını dönsün, yüzünü duvara çevirerek. (*Herkes arkasını döner. KITTEL emreder.*) Tüfek omza! (*İnsanın kanını damarlarında donduran gıcırtilar duyulur. GENS sahneye girer. Üzerinde büyük bir tencere bulunan bir el arabasını itmektedir. Tencerenin üzerinde MARMELAT yazılıdır. Yanında ise beyaz ekmek dilimleriyle dolu bir sepet vardır. KITTEL emreder.*) Tüfekler buraya! Doldurun! Ateşe hazır ol! (*Kendisi de tabancasının emniyetini açar*) Herkes geri dönsün! (*Herkes ona doğru döner. Oyuncuların yüzünde ölüm korkusu okunur. Marmelat tenceresini ve ekmeği görünce şaşırırlar. KITTEL kahkaha atar.*) Sizleri kurşuna dizeceğimi mi sandınız? Böyle harika bir numaradan sonra mı? Ordumuzun, bütün cephelerde geri çekildiği, Rusların her an buraya gelebileceği bu güç günlerde, büyük bir sanat olayı yaşattınız bana. Yüksek sanat gücünüz hayatınızı kurtardı ve işte teşekkürüm:

Sizlere bir tencere marmelat ve beyaz ekmek getirttim. Gelecek gösterinizin şerefine! Buyurun! (KITTEL, *marmelat tenceresine doğru yürür, bir dilim beyaz ekmek alır, marmelata batırır ve yer.*)

Hmmmm! Nefis bir frenk üzümü marmeladı. Haydi gelin buraya, tadına bakın. Benimle birlikte yemek istemiyor musunuz?

(*Oyuncular ağır ağır tencereye yaklaşırlar, önce kuşku-
lu, sonra güvenerek. Daha sonra rahatlarlar. İştahla ye-
meye başlarlar. Tencerenin çevresinde yan yana sıkışır,
açgözlülükle yerler. Onlar yerken, KUKLA 'Çabuk Ye'
şarkısını söyler.*)

KUKLA: (*Şarkı söyler*)

Çabuk yiyin, çabuk yiyin
marmelatlı ekmeği
tadına bayılacaksınız
sonra da gebereceksiniz
Çabuk yiyin
Çabuk yiyin

(KUKLA şarkı söylerken, KITTEL topluluktan birkaç adım uzakta durur, tabancasını doğrultur, herkese kurşun yağdırır. Hepsi öne doğru düşer, başları tencerenin içine girer. Yalnız SRULIK ve KUKLA geriye doğru sendelerler. SRULIK'in üzerinde hâlâ KITTEL'inkine benzeyen üniforma vardır. KITTEL sanki kendi kendisiyle karşı karşıya kalmıştır. KUKLA, KITTEL'in yüzüne arsız bir sesle 'Bir Son Ver' şarkısını söyler.)

KUKLA: (*Şarkı söyler*)

Bir son ver
Vur ve öldür
Bugün ben yarın sen
bugün karanlık sardı bizi
yarın sizi de sarar, fareler
Bir son ver

Vur ve öldür

(KITTEL, KUKLA'ya ateş eder. KUKLA'nın ağzından kan gelir. SRULIK'in ağzı açılmıştır. KUKLA ağır ağır iki büklüm olur.)

(Işık azalarak söner.)

(Karanlık.)

Joshua Sobol GETTO

Günümüz tiyatrosuna adını başarıyla yazdıran İsraili yazar *Joshua Sobol*'un *Getto* adlı bu oyunu, Londra'da 1989 yılının 'En İyi Oyunu' seçildi ve Avrupa'nın birçok tiyatrosunda sahnelenerek büyük ilgi çekti. 1942 yılında Litvanya'daki bir gettoda geçen ve gerçekten yaşanmış olayları işleyen bu oyunun en olağandışı ve ilginç yanı da, aynı zamanda, 'Getto Tiyatrosu'nun bir örneğini oluşturmaları. İnsanın kendine karşı sanat yapması olarak 'getto tiyatrosu' kuşkusuz, dünya tiyatro tarihinin de en ilginç olayıdır. İşte, *Getto*, oyununda, insanın yaşama ve kendisini doğrulama savaşımı içindeki ve kendisinin bu akıl almaz serüvenine tanık olacaksınız.

Kapaktaki resim: C. F. PAYNE

ISBN 975-510-534-4

9 789755 105345

KDV İÇİNDEDİR